Parker J. Palmer

Lasă-ți viața să vorbească!

Cum sa asculti de glasul vocatiei

CUPRINS

Mulţumiri... 14

CAPITOLUL I
Să-ţi asculţi viaţa... 17

CAPITOLUL II
Acum devin eu însumi 28

CAPITOLUL III
Atunci când un drum se înfundă... 66

CAPITOLUL IV
Până jos... 92

CAPITOLUL V
Să te conduci din interior 116

CAPITOLUL VI
Există un anotimp... 146

Despre autor 166

Note... 170

Pentru nepoata mea,

Heather Marie Palmer

Să-ți prețuiești mereu adevăratul sine...

MULȚUMIRI

Cu excepția Capitolului I, fiecare capitol din această carte a apărut inițial în alte publicații, sub formă de eseu, de-a lungul ultimului deceniu. Am rescris toate eseurile, pe cele mai multe dintre ele substanțial. Scopul meu a fost să creez o carte adevărată – nu doar o colecție de articole despre vocație, ci o explorare coerentă a subiectului care ne preocupă pe mulți dintre noi, cea mai mare parte din viață.

Menționez proveniența acestor fragmente, în parte pentru că eu cred cu adevărat în utilizarea etichetelor de proveniență, și în parte pentru că oamenii care m-au invitat să scriu eseurile originale, punându-și încrederea în mine, sunt parteneri valoroși în vocația mea.

Capitolul II, „Acum devin eu însumi", a fost susținut inițial sub formă de prelegere G.D. Davidson la Colegiul Warren Wilson din Swannanoa, Carolina de Nord, și

publicat de către colegiu, într-o broșură[1]. Încărcătura neobișnuită care însoțește prelegerea m-a ajutat să structurez această carte: să reflectez asupra poveștii vieții mele prin intermediul conceptului de vocație – „incluzând lecțiile deprinse din dezamăgiri și nereușite, precum și din succese" – și să o fac în așa fel încât să se adreseze și adulților mai tineri, și celor mai în vârstă. Îi sunt recunoscător prietenului meu, Doug Orr, rectorul colegiului, pentru invitație; lui Don și Ann Davidson pentru că mi-au dat posibilitatea de a susține această prelegere care invită la o asemenea reflecție; și întregii comunități de la Warren Wilson pentru că mi-au primit cuvintele cu o ospitalitate atât de profundă.

Capitolul III, „Atunci când un drum se înfundă", a fost scris inițial pentru *Weavings*, o revistă trimestrială, pe teme de spiritualitate, la cererea editorului acesteia, John Mogabgab[2]. John, prietenul meu apropiat de mulți ani, este unul dintre cei mai buni tovarăși pe care cineva îi poate avea pe drumul său, iar *Weavings* – revista pe care a ridicat-o de la începuturi – este privită într-o mare măsură ca unul dintre cele mai bune periodice de gen.

Inițial, Capitolul IV, „Până jos", a fost scris pentru o ediție specială a revistei *Weavings*, pe tema „vindecătorului rănit", în memoria lui Henri Nouwen.[3] Pentru mine și

John Mogabgab, Henri a fost un mentor și un prieten prețuit, iar acest capitol este o mărturie a puterii sublime a prieteniei. Capitolul explorează experiența mea cu depresia, un subiect pe care nu l-aș fi putut aborda atât de deschis, dacă nu aș fi avut sprijinul prietenilor aflați încă în viață și al spiritului unui prieten dispărut dintre noi.

Capitolul V, „Să te conduci din interior", a fost inițial un discurs pentru Indiana Office of Campus Ministries, care l-a publicat sub formă de broșură.[4] Îi sunt recunoscător prietenului meu, Max Case, directorul executiv, pentru invitație și încurajare. Firește, le sunt recunoscător multor pastori, preoți și rabini din campusurile universitare din toată țara, care m-au ajutat să fac primii pași spre vocația mea, în urmă cu treizeci de ani, într-o vreme când puțini oameni din mediul academic erau dispuși să abordeze chestiuni spirituale, mai ales în public – o situație care, din fericire, s-a schimbat în ziua de azi.

Capitolul VI, „Există un anotimp", a fost scris la cererea lui Rob Lehman, președintele Institutului Fetzer și bunul meu prieten și conjurat într-ale vocației, pentru a servi la inaugurarea centrului de retragere spirituală Seasons (Anotimpurile). Institutul a publicat acest eseu sub formă de broșură, pusă în camerele centrului Seasons (Anotimpurile) pentru a-i invita pe oaspeți la reflecție.[5]

Mă gândesc la acea broşură ca la echivalentul centrului Fetzer pentru bomboanele de mentă puse pe pernă la hotelul Hilton – şi mă mai gândesc la Rob Lehman ca la un pionier în ceea ce priveşte insuflarea puterii, pentru atât de mulţi dintre noi, de a explora legăturile complexe dintre viaţa interioară şi cea exterioară.

Mulţumiri speciale lui Sarah Polster – redactorul meu de la editura Jossey-Bass. Ea a fost prima care şi-a dat seama că problema vocaţiei se află în centrul multora dintre eseurile pe care le-am scris în ultimii ani şi cea care a crezut în potenţialul lor de a deveni o carte adevărată. Redactarea ei iscusită a ajutat la reunirea acestor eseuri într-un material mai bine închegat decât aş fi reuşit să creez de unul singur.

Mulţumirile mele se îndreaptă şi către ceilalţi membri ai echipei editurii Jossey-Bass, care mi-au fost nişte parteneri atât de minunaţi în procesul publicării: Carol Brown, Joanne Clapp Fullagar, Paula Goldstein, Danielle Neary, Johanna Vondeling şi Jennifer Whitney.

Mare parte din călătoria personală retrasată în această carte am parcurs-o în compania şi cu ajutorul membrilor familiei mele, atât a celor trecuţi în nefiinţă, cât şi a celor în viaţă. Pe ei nu i-am inclus în naraţiunea mea, pur şi simplu deoarece povestirile lor le aparţin lor

și numai lor; singura povestire pe care știu cum s-o spun sau am dreptul s-o spun este a mea. Dar m-am gândit adesea la familia mea cu profundă recunoștință, în timp ce scriam despre părți ale călătoriei pe care le-am parcurs împreună.

Lui Sally Palmer, Brent Palmer, Todd Palmer și Carrie Palmer: vă mulțumesc pentru toată iubirea pe care mi-ați dăruit-o.

Lui Heather Palmer: îți mulțumesc pentru noua iubire și râsetele pe care le-ai adus în viața mea – deși ți-aș fi recunoscător dacă nu mi-ai reaminti mereu să-mi mănânc legumele!

Lui Sharon Palmer: îți mulțumesc pentru redactarea ta plină de talent, care este esențială pentru vocația mea de scriitor, și pentru dragostea care mă susține pe măsură ce învăț cum să-mi las viața să vorbească.

Parker J. Palmer

Madison, Wisconsin

Iulie 1999

CAPITOLUL I

Să-ți asculți viața

Atunci când râul este înghețat, întreabă-mă
despre greșelile pe care le-am făcut. Întreabă-mă dacă
ceea ce am făcut este viața mea. Alții mi-au intrat
încet în gânduri, iar unii au încercat să m-ajute
sau să-mi facă rău: întreabă-mă cât a contat
dragostea sau ura lor cea mai puternică.

Voi asculta la ce ai de spus.
Tu și eu ne putem întoarce să privim
la râul tăcut și să așteptăm. Știm,
curentul este acolo, ascuns; și se duce
și se-ntoarce cale lungă,
păstrându-și neclintirea chiar sub ochii noștri.
Ceea ce spune râul e ceea ce spun și eu.

– *Întreabă-mă*, William Stafford[6]

„Întreabă-mă dacă ceea ce am făcut este viața mea." Pentru unii, aceste cuvinte nu vor avea niciun sens, nu vor fi nimic mai mult decât jocul unui poet cu limbajul și logica. Bineînțeles că ceea ce am făcut este viața mea! Cu ce altceva ar trebui s-o compar?

Dar pentru alții, iar eu sunt unul dintre ei, cuvintele poetului vor fi bine țintite, penetrante și neliniștitoare. Ele îmi reamintesc de momentele când mi-e clar – dacă am ochi să văd – că viața pe care o trăiesc nu e aceeași cu viața care vrea să trăiască în mine. În acele momente îmi întrezăresc adevărata viață, o viață ascunsă precum râul de sub gheață. Și, în asentimentul poetului, mă-ntreb: Ce sunt eu menit să fac? Cine sunt eu menit să fiu?

Aveam puțin peste treizeci de ani când am început să mă trezesc, la propriu, punându-mi întrebări despre vocația mea. După toate aparențele, lucrurile mergeau bine, dar sufletului nu-i prea pasă de aparențe. Căutând o cale mai plină de semnificație decât acumularea de avere, deținerea puterii, câștigarea competiției sau asigurarea unei cariere, începusem să înțeleg că este într-adevăr posibil să trăiești o viață care nu îți aparține. Temându-mă că asta și făceam – dar nesigur în legătură cu viața mai profundă și mai adevărată pe care o simțeam înăuntrul meu, nesigur dacă era reală, demnă de încredere sau

tangibilă – mă trezeam brusc în toiul nopții și mă uitam țintă la tavan, ore întregi.

Apoi am dat peste vechea zicală a quakerilor: „Lasă-ți viața să vorbească." Cuvintele acelea mi s-au părut încurajatoare și credeam că am înțeles ce vor să spună: „Lasă cele mai înalte adevăruri și valori să te ghideze. Ridică-te, în tot ceea ce faci, la înălțimea acelor standarde exigente." Deoarece pe atunci aveam eroi care păreau să facă exact acest lucru, îndemnul respectiv avea o însemnătate întruchipată pentru mine – însemna să trăiesc o viață precum cea a lui Martin Luther King Jr., Rosa Parks*, Mahatma Gandhi sau Dorothy Day**, o viață dedicată unui scop înalt.

Așa că mi-am aliniat cele mai alese idealuri și am pornit să le ating. Rezultatele erau rareori admirabile, adesea demne de luat în râs și câteodată grotești. Dar întotdeauna erau ireale, o deformare a adevăratului meu sine – așa cum se întâmplă atunci când trăiești din

---

* Rosa Louise Parks (1913–2005), militantă pentru drepturile omului. A devenit un simbol al mișcării de rezistență a populației afroamericane în fața segregării rasiale, după ce a fost arestată în 1955 deoarece a refuzat să cedeze locul unui alb în autobuz. (n.red.)

** Dorothy Day (1897–1980), jurnalistă și militantă catolică americană, celebră pentru apărarea unor cauze precum dreptatea socială, ajutorul acordat săracilor și persoanelor fără adăpost etc. (n.red.)

exterior spre interior, și nu din interior spre exterior. Pur și simplu găsisem o cale „nobilă" de a trăi o viață care nu era a mea, o viață petrecută imitând eroi, în loc să-mi ascult inima.

Astăzi, la vreo treizeci de ani de atunci, „Lasă-ți viața să vorbească" înseamnă altceva pentru mine, are un înțeles fidel atât ambiguității acelor cuvinte, cât și complexității propriei mele experiențe: „Înainte să-i spui vieții tale ce intenționezi să faci cu ea, ascultă ce intenționează ea să facă cu tine. Înainte să-i spui vieții la înălțimea căror valori și adevăruri te-ai hotărât să te ridici, lasă viața să-ți spună ce adevăruri întruchipezi tu, ce valori reprezinți."

Felul în care am înțeles în tinerețe zicala „Lasă-ți viața să vorbească" m-a condus spre a invoca cele mai înalte valori pe care mi le puteam imagina și apoi spre a încerca să-mi conformez viața la ele, indiferent dacă îmi aparțineau sau nu. Dacă vi se pare că asta și *trebuie* să facem în privința valorilor, este din cauză că, adesea, așa suntem învățați. Printre noi există un tip simplist de moralism care vrea să reducă viața etică la întocmirea unei liste verificate și răsverificate – comparând-o, eventual, cu indexul unor bestselleruri despre virtuți – și apoi la a te strădui din răsputeri să nu fii un om rău, ci unul cumsecade.

S-ar putea să existe momente în viață când suntem atât de neformați, încât avem nevoie să folosim valorile ca pe un exoschelet, care să ne țină ca să nu ne prăbușim. Dar ceva este profund în neregulă, dacă astfel de momente apar frecvent la maturitate. Încercarea de a trăi viața altuia sau de a trăi după o normă abstractă va eșua invariabil – și ar putea face chiar mult rău.

Vocația, așa cum o căutam eu, devine un act de voință, o hotărâre îndârjită că propria viață va merge pe un drum sau altul, indiferent dacă vrea sau nu. Dacă sinele este dominat de păcat și doar constrâns se va pleca în fața adevărului și bunătății, atunci acest mod de abordare a vocației capătă înțeles. Dar dacă sinele caută nu patologie, ci plenitudine, așa cum cred eu că se întâmplă, atunci urmărirea voită a vocației este un act de violență îndreptată împotriva noastră – violență în numele unei viziuni care, oricât de înaltă ar fi, este forțată asupra sinelui dinspre exterior, și nu crescută din interior. Adevăratul sine, odată siluit, ni se va împotrivi întotdeauna, uneori cu un preț enorm, ținându-ne viețile în așteptare, până îi vom cinsti adevărul.

Vocația nu vine din voință. Ea vine din ascultare. Trebuie să-mi ascult viața și să încerc să înțeleg despre ce este vorba cu adevărat – ceva destul de diferit de ceea ce

mi-ar plăcea mie să fie – sau viața mea nu va reprezenta niciodată nimic real în lume, indiferent cât de sincere ar fi intențiile mele.

Această perspectivă este ascunsă în însuși cuvântul *vocație*, care își are rădăcina în termenul latinesc pentru „voce". Vocația nu reprezintă un țel pe care-l urmăresc. Reprezintă o chemare pe care o aud. Înainte să-i pot spune vieții ce vreau să fac cu ea, trebuie s-o ascult când ea îmi spune cine sunt eu. Trebuie să ascult de adevărurile și valorile din centrul propriei mele identități, nu de standardele după care *ar trebui* să trăiesc – ci de standardele după care n-am cum să nu trăiesc, dacă-mi trăiesc propria-mi viață.

În spatele acestei înțelegeri a vocației se află un adevăr pe care egoul nu vrea să-l audă, deoarece îi amenință teritoriul: toată lumea are o viață care este diferită de cea a „eu"-lui conștiinței zilnice, o viață ce încearcă să trăiască prin „eu"-l care-i este potir. Poetul știe acest lucru și tot asta ne învață și fiecare tradiție a înțelepciunii: există o prăpastie între modul în care egoul meu vrea să mă identifice, cu măștile sale de protecție și ficțiunile ce-și servesc propriile interese, și adevăratul meu sine.

E nevoie de timp și de o experiență solidă pentru a simți diferența dintre cele două – pentru a simți că,

dincolo de suprafața experienței pe care o numesc viața mea, curge o viață mai profundă și mai adevărată ce așteaptă să fie recunoscută. Fie și numai acest lucru face ca sfatul „Lasă-ți viața să vorbească" să fie dificil de urmat. Dificultatea constă în faptul că, din primele zile de școală, suntem învățați să ascultăm de oricine și de orice, numai de noi înșine nu, să deprindem viața de la oamenii și figurile de autoritate din jurul nostru.

Coordonez uneori retrageri spirituale și, din când în când, participanții îmi arată notițele luate pe parcursul timpului petrecut acolo. Tiparul este aproape universal: oamenii își notează pe larg lucrurile spuse de coordonator și, câteodată, cuvintele unor anumite persoane înțelepte din grup, dar foarte rar își notează ceea ce spun ei înșiși, ba chiar niciodată. Ascultăm sfaturi venite din toate părțile, mai puțin din interiorul nostru.

Îi îndemn pe participanții la retrageri spirituale să-și schimbe modul de luare a notițelor, deoarece cuvintele pe care le rostim conțin adesea sfaturi pe care încercăm să ni le dăm nouă înșine. În cultura noastră avem o concepție ciudată, și anume că doar pentru că am spus ceva, am și înțeles ce înseamnă! Dar cel mai adesea nu înțelegem – mai ales atunci când vorbele provin dintr-un loc mai adânc decât cel al intelectului sau egoului, atunci

când rostim acele cuvinte pline de bunătate ce ies la suprafață când învățătorul lăuntric se simte în siguranță suficient de mult pentru a-și spune adevărul. În acele clipe, trebuie să ascultăm la ce ne spun viețile noastre ș*i* să luăm notițe, altfel ne vom uita propriul adevăr sau vom nega că l-am auzit vreodată.

Bineînțeles că viețile noastre nu comunică numai prin limbajul verbal. Ele vorbesc prin felul în care acționăm și reacționăm, prin intuițiile și instinctele noastre, prin sentimentele și stările noastre fizice, poate chiar mai profund decât prin cuvintele noastre. Suntem precum plantele, plini de tropisme care ne atrag către anumite experiențe și ne fac să le respingem pe altele. Dacă învățăm să ne interpretăm răspunsurile la propria experiență – un text pe care-l scriem inconștient în fiecare zi petrecută pe Pământ –, vom primi îndrumarea de care avem nevoie pentru a trăi o viață mai autentică.

Dar dacă îmi voi lăsa viața să vorbească despre lucruri pe care vreau să le aud, despre lucruri pe care le-aș spune bucuros și altora, trebuie s-o las să vorbească și despre lucruri pe care nu vreau să le aud și nu le-aș spune nimănui, niciodată! Viața mea nu este reprezentată numai de punctele mele forte și de virtuțile mele; ea este reprezentată și de punctele mele slabe și de limitele mele,

de greșelile și de umbra mea. O dimensiune inevitabilă, deși adesea ignorată, a căutării „plenitudinii" este aceea că trebuie să îmbrățișăm și ce nu ne place sau ni se pare rușinos cu privire la propria persoană, deopotrivă cu lucrurile pentru care suntem încrezători și mândri. De aceea spune poetul „întrebă-mă despre greșelile pe care le-am făcut".

În capitolele următoare vorbesc adesea despre greșelile mele – despre alegerile greșite pe care le-am făcut, despre interpretările mele greșite asupra propriei realități –, deoarece în aceste momente stau ascunse indicii importante pentru vocația mea. Nu mă simt deprimat din pricina greșelilor mele, nu mai mult decât se simte poetul, deși regret durerea pe care, câteodată, au pricinuit-o altora. Viețile noastre sunt „experimente cu adevărul" (ca să împrumut subtitlul autobiografiei lui Gandhi), iar într-un experiment, rezultatele negative sunt cel puțin la fel de importante ca și succesele[7]. Habar n-am cum aș fi învățat adevărul despre mine însumi și chemarea mea, fără greșelile pe care le-am făcut, deși judecând astfel, ar fi trebuit să scriu o carte mult mai lungă!

Cum ar trebui să ne ascultăm viețile este o întrebare ce merită explorată. În cultura noastră avem tendința de a strânge informații pe căi ce nu funcționează foarte bine

atunci când sursa este sufletul omului: sufletul nu răspunde la citații și interogatorii. În cel mai bun caz, va sta la bară numai cât să invoce cel de-al Cincilea Amendament*. În cel mai rău caz, se va sustrage justiției și nimeni nu va mai auzi vreodată de el. Sufletul își spune adevărul numai în împrejurări liniștite, ospitaliere și de încredere.

Sufletul este asemenea unui animal sălbatic – dur, rezistent, inteligent, independent și, totodată, extrem de timid. Dacă vrem să vedem un animal sălbatic, ultimul lucru pe care ar trebui să-l facem ar fi să dăm buzna în pădure, strigând după făptura aceea să iasă la lumină. Dar dacă suntem dispuși să intrăm tiptil în pădure și să stăm așezați în liniște o oră sau două la rădăcina unui copac, animalul pe care-l așteptăm ar putea foarte bine să apară, iar noi vom zări cu coada ochiului prețioasa creatură pe care o căutam.

De aceea poemul de la începutul acestui capitol se termină în tăcere – și de aceea eu mă simt puțin rușinat că, spre sfârșitul acestui capitol, îl atrag pe cititor nu spre tăcere, ci spre discurs, pagini întregi de discurs! Sper ca

* Este vorba despre cel de-al Cincilea Amendament la Constituția Statelor Unite ale Americii, ce garantează dreptul inculpatului de a nu depune mărturie împotriva propriei persoane și de a nu răspunde la întrebări ce l-ar putea incrimina. (n.red.)

discursul meu să fie fidel celor auzite, în tăcere, de la sufletul meu. Şi mai sper ca cititorul care se apleacă asupra acestei cărţi să poată auzi tăcerea care ne înconjoară întotdeauna atunci când scriem sau citim cuvinte. Este o tăcere care ne invită mereu să desluşim sensul vieţilor noastre – şi ne reaminteşte mereu de profunzimi ale sensului pe care cuvintele nu le vor atinge niciodată.

CAPITOLUL II

Acum devin eu însumi

O VIZIUNE A VOCAȚIEI

În douăzeci şi unu de cuvinte alese cu grijă şi ţesute cu măiestrie, May Sarton a evocat căutarea vocației – cel puțin a căutării mele –, cu sinceritate şi precizie:

„Acum devin eu însămi
Mi-a luat timp, mulţi ani şi locuri.
M-am topit şi zbuciumat
Am purtat feţele altora..."[8]

Cât de mult timp poate să treacă pentru a deveni persoana care ai fost întotdeauna! Cât de des, pe parcurs, ne punem măşti, feţe care nu sunt ale noastre. Câtă topire şi cât zbucium al egoului trebuie să-ndurăm înainte de a

ne descoperi identitatea profundă – adevăratul sine din fiecare ființă umană, care reprezintă sămânța vocației autentice.

Am aflat prima oară despre vocație crescând în biserică. Prețuiesc multe la tradiția religioasă în care am fost crescut: smerenia convingerilor sale, respectul său pentru diversitatea lumii, preocuparea pentru dreptate. Dar ideea de „vocație" pe care am preluat-o din acele cercuri a creat o deformare, până când am devenit destul de puternic ca să scap de ea. E vorba despre ideea că vocația, sau chemarea, vine de la o voce din afara noastră, o voce cu exigențe morale, care ne cere să devenim ceva ce nu suntem încă: cineva diferit, cineva mai bun, cineva aflat dincolo de limitele noastre.

Conceptul de vocație este înrădăcinat într-o profundă neîncredere în individualitate, în credința că sinele păcătos va fi întotdeauna „ego-ist", dacă nu este corectat de forțele exterioare ale virtuții. Aceasta este o noțiune care m-a făcut să mă simt în neconformitate cu sarcina de a-mi trăi propria viață, creându-mi un sentiment de vinovăție pentru diferența dintre cine eram și cine ar fi trebuit să fiu, epuizându-mă atunci când trudeam ca să acopăr golul.

Astăzi înţeleg vocaţia destul de diferit – nu ca pe un scop de atins, ci ca pe un dar de primit. Descoperirea vocaţiei nu înseamnă să mă târăsc spre un trofeu pe care aproape că îl pot atinge, ci să accept comoara adevăratului sine pe care-l posed deja. Vocaţia nu vine de la o voce „de undeva, de-acolo" care mă convoacă să devin ceva ce eu nu sunt. Ea vine de la o voce „de-aici, dinăuntru", spunându-mi să fiu persoana care m-am născut să fiu, să-mi împlinesc individualitatea originală ce mi-a fost dăruită la naştere de Dumnezeu.

Acest dar înnăscut al sinelui este un dar ciudat. Acceptarea lui se dovedeşte a fi chiar mai solicitantă decât încercarea de a deveni altcineva! Am răspuns câteodată la acea solicitare ignorând darul, ascunzându-l, fugind de el sau irosindu-l – şi cred că nu sunt singurul. Există o povestire hasidică ce dezvăluie, cu o uimitoare concizie, atât tendinţa universală de a dori să fii altcineva, cât şi importanţa fundamentală de a deveni tu însuţi: La bătrâneţe, rabinul Zusya a spus: „În lumea de dincolo nu mă vor întreba «De ce n-ai fost Moise?». Mă vor întreba «De ce n-ai fost Zusya?».[9]

Dacă te-ndoieşti că toţi venim pe lume cu daruri, precum şi ca un dar, observă atent un bebeluş sau un copil foarte mic. Acum câţiva ani, fiica mea şi bebeluşul ei

nou-născut au venit să stea cu mine pentru un timp. Privindu-mi nepoata încă din primele ei zile pe lume, am putut să văd, la cincizeci și ceva de ani, ceva ce mi-a scăpat ca părinte, la douăzeci și ceva: nepoata mea a venit pe lume ca *acest* gen de persoană, și nu ca *acela* sau *acela* sau *acela*.

N-a apărut ca un material brut care să fie modelat după imaginea pe care lumea ar vrea ca ea să o ia. A venit pe lume cu aspectul ei dăruit, cu forma propriului ei suflet sacru. Credința biblică îi spune chipul și asemănarea Domnului, după care suntem cu toții creați. Thomas Merton îi spune adevăratul sine. Quakerii îi spun lumina interioară sau „datul Domnului" din fiecare om. Tradiția umanistă îi spune identitate sau integritate. Oricum i-ai spune, ea este o perlă prețioasă.

Din acele prime zile de viață ale nepoatei mele, am început să observ înclinațiile și tendințele care fuseseră sădite în ea la naștere. Am observat, și încă observ, ce-i place și ce nu-i place, spre ce e atrasă și ce respinge, cum se mișcă, ce face, ce spune.

Îmi adun observațiile într-o scrisoare. Când nepoata mea va ajunge în ultimii ani ai adolescenței sau pe la douăzeci și ceva de ani, mă voi asigura că primește scrisoarea, cu o introducere care va suna cam așa: „Iată o

schiță a persoanei care ai fost încă din primele tale zile pe lume. Nu e o imagine definitivă – pe aceasta numai tu o poți desena. Dar a fost schițată de către o persoană care te iubește foarte mult. Poate că aceste însemnări te vor ajuta să faci mai devreme ceva ce bunicul tău a făcut abia mai târziu: să-ți amintești cine erai la venirea ta pe lume și să-ți revendici darul adevăratului sine."

Venim pe lume cu daruri înnăscute – și apoi ne petrecem prima jumătate a vieții abandonându-le sau lăsându-i pe alții să ne facă să ne descotorosim de ele. În tinerețe suntem înconjurați de așteptări care ar putea avea prea puțin legătură cu cine suntem noi cu adevărat, așteptări ale oamenilor care nu încearcă să ne deslușească individualitatea, ci să ne integreze în locașuri prestabilite. În familii, școli, la locuri de muncă și în comunități religioase suntem educați spre imagini ale unei acceptabilități, cât mai departe de adevăratul sine; sub presiunea socială a rasismului sau sexismului, forma noastră originală este atât de denaturată încât nu mai poate fi recunoscută; chiar noi înșine, mânați de frică, prea des ne trădăm adevăratul sine pentru a fi acceptați de ceilalți.

În prima jumătate a vieții suntem privați de înzestrările noastre originale. Apoi – dacă avem ochii deschiși, dacă suntem conștienți și capabili să recunoaștem ce-am

pierdut – ne petrecem următoarea jumătate din viață încercând să recuperăm și să revendicăm darurile avute odată.

Când ne rătăcim adevăratul sine, cum putem să-i regăsim urma? O modalitate este să căutăm indicii în poveștile anilor din tinerețe, ani în care trăiam mai aproape de darurile noastre înnăscute. Acum câțiva ani am găsit câteva indicii despre mine într-un fel de mașină a timpului. Un prieten mi-a trimis un exemplar mototolit din gazeta liceului meu, datând din mai 1957, în care dădeam un interviu despre ce vreau să fac în viață. Cu siguranța așteptată de la un elev aflat în ultimul an de liceu, îi spuneam celui care mă intervieva că aș vrea să devin pilot în marina navală, iar apoi să-mi fac o carieră în publicitate.

Într-adevăr, „purtam fețele altora" și pot să vă și spun cu precizie și ale cui erau. Tata a lucrat cu un bărbat care fusese pilot în marină. Era irlandez, charismatic, romantic, plin de acea sălbăticie albastră* și, întru câtva, de darul măgulirii, iar eu doream să fiu ca el. Tatăl unuia dintre prietenii mei din copilărie lucra în publicitate, și, cu toate că nu-mi doream să-i împrumut personalitatea,

* Aluzie la cartea scrisă de Walter J. Boyne și Steven L. Thompson, și publicată în 1986, *The Wild Blue – The Novel of the U.S. Air Force (Sălbăticia albastră – Romanul Forțelor Aeriene ale SUA)*. (n.red.)

care era prea scorţoasă pentru gustul meu, tânjeam totuşi după maşina rapidă şi celelalte jucării mari ce păreau a fi accesorii ale individualităţii sale!

Aceste autoprofeţii, vechi acum de peste patruzeci de ani, par teribil de nechibzuite pentru un om care, în cele din urmă va deveni quaker, pacifist aspirant, scriitor şi activist. Luate ca atare, ele ne arată cât de devreme în viaţă putem să ne abatem de la ceea ce suntem. Dar cercetată prin prisma paradoxului, dorinţa mea de a deveni pilot şi de a lucra în publicitate include indicii spre miezul adevăratului sine care avea să iasă la iveală abia după mulţi ani: indiciile, prin definiţie, sunt codificate şi trebuie descifrate.

Ascunsă în dorinţa mea de a deveni „publicitar" se afla fascinaţia de-o viaţă în ceea ce priveşte limbajul şi puterea lui de convingere, aceeaşi fascinaţie care m-a făcut să scriu fără întrerupere timp de zeci de ani. Ascuns în dorinţa mea de a deveni pilot în marina navală se afla ceva mai complex: un angajament personal vizavi de problema violenţei, care-şi găsise expresia la început în fantezii militare şi apoi, după mulţi ani, s-a statornicit la pacifismul către care aspir astăzi. Când arunc moneda identităţii pe care o ţineam aşa de strâns în liceu, găsesc

„opusul” paradoxal care a ieşit la iveală pe măsură ce anii au trecut.

Dacă mă întorc şi mai mult în timp, la o etapă mai timpurie a vieţii mele, indiciile sunt mai uşor de descifrat pentru a oferi o perspectivă asupra darurilor şi chemărilor mele înnăscute. În şcoala primară am devenit fascinat de misterele zborului. Aşa cum făceau mulţi băieţi pe-atunci, mi-am petrecut ore întregi, după şcoală sau în weekenduri, proiectând, construind, înălţând şi (de obicei) prăbuşind aeromodele făcute din lemn fragil de balsa.

Cu toate astea, spre deosebire de majoritatea băieţilor, eu îmi petreceam totodată multe ore creând carneţele despre aviaţie, lungi de opt sau douăsprezece pagini. Întorceam pe lateral o coală de hârtie; trasam o linie verticală pe mijloc; făceam diagrame ale, să zicem, unei secţiuni centrale a aripii; rulam coala de hârtie în maşina de scris şi scriam o legendă despre cum aerul care se deplasează de la o margine la alta a aripii creează un vid ce înalţă avionul. Apoi îndoiam coala în două, împreună cu altele deja făcute, capsam colecţia la cotor şi, cu migală, ilustram coperta.

M-am gândit mereu că semnificaţia acestei hârţogăreli era evidentă: fascinat de zbor, îmi doream să fiu pilot

sau cel puțin inginer aeronautic. Dar recent, atunci când am găsit vreo două astfel de artefacte literare într-o cutie veche de carton, am văzut brusc adevărul în fața ochilor, și era chiar mai evident decât mi-aș fi imaginat. Nu-mi doream să fiu pilot sau inginer aeronautic sau orice altceva legat de aviație. Îmi doream să fiu autor, să scriu cărți – o sarcină la care m-am înhămat din clasa a treia și până acum!

Încă de la început, viețile noastre ne lasă indicii spre individualitate și vocație, deși indiciile pot fi greu de descifrat. Dar să încercăm să le interpretăm merită pe deplin osteneala – mai ales dacă avem douăzeci, treizeci sau patruzeci de ani, simțindu-ne cu desăvârșire pierduți, după ce am tot rătăcit sau am fost târâți departe de darurile noastre înnăscute.

Acele indicii sunt de ajutor în contracararea conceptului convențional al vocației, care pretinde că viețile noastre trebuie conduse de „imperative". Pe cât de nobil sună, nu ne găsim chemările atunci când ne conformăm unui cod moral abstract. Ne găsim chemările revendicându-ne individualitatea autentică, fiind noi înșine, trăind în lume ca Zusya, și nu străduindu-ne să fim Moise. Cea mai profundă întrebare vocațională nu este „Ce ar trebui să fac cu

viața mea?", ci mai elementarele și mai solicitantele: „Cine sunt eu? Care este natura mea?"

Tot ce există în univers are o natură, ceea ce înseamnă atât limite, cât și potențialuri, un adevăr bine cunoscut de oamenii care muncesc zilnic cu materialele naturale. Olăritul, de exemplu, presupune mai mult decât să-i spui lutului ce să devină. Lutul apasă la rândul lui mâinile olarului, spunându-i ce poate și ce nu poate să facă – iar dacă olarul nu-l ascultă, rezultatul final va fi și fragil, și stângaci. Ingineria presupune mai mult decât să le spui materialelor ce trebuie să facă. Dacă inginerul nu cinstește natura oțelului, a lemnului sau a pietrei, eșecul său va merge dincolo de aspectul estetic: podul sau clădirea se va prăbuși și va pune viețile oamenilor în pericol.

Sinele omenesc are și el o natură, limite, dar și potențialuri. Dacă îți cauți vocația fără să înțelegi materialul cu care lucrezi, ceea ce construiești cu viața ta va fi stângaci și ar putea pune alte vieți în pericol, pe a ta și pe ale celor din jurul tău. „Prefăcătoria" în favoarea valorilor înalte nu reprezintă o virtute și nu are nimic de-a face cu vocația. Ea reprezintă o încercare ignorantă, adesea arogantă, de a-ți nesocoti natura și va fi întotdeauna sortită eșecului.

Chemarea noastră cea mai profundă reprezintă evoluția către propria individualitate autentică, chiar dacă aceasta coincide sau nu cu o imagine a persoanei care *ar trebui* să fim. Pe măsură ce facem acest lucru, nu numai că vom găsi fericirea pe care o caută orice ființă umană – ne vom găsi și calea ajutorului autentic în lume. Adevărata vocație se alătură sinelui și ajutorului acordat, după cum afirmă Frederick Buechner, atunci când definește vocația ca „locul în care bucuria ta profundă se întâlnește cu nevoia profundă a lumii”[10].

Definiția lui Buechner începe cu sinele și se duce către nevoile lumii: el începe, cu înțelepciune, de acolo de unde începe și vocația – nu cu nevoile lumii (care înseamnă de toate), ci cu natura sinelui omenesc, cu ceea ce ne aduce bucuria de sine, bucuria profundă de a înțelege că suntem aici, pe Pământ, pentru a fi darurile pe care Dumnezeu le-a creat.

Contrar convențiilor culturii noastre de o moralitate superficială, acest accent pus pe bucurie și individualitate nu este egoist. Predicatorului quaker Douglas Steere îi plăcea să spună că vechea întrebare omenească „Cine sunt eu?” duce inevitabil la o întrebare la fel de importantă, „Al cui sunt eu?” – pentru că nu putem vorbi de individualitate în afara relațiilor. Trebuie să ne punem problema

individualității și să răspundem la ea pe cât de cinstit putem, indiferent unde ne duce. Numai făcând acest lucru, putem descoperi comunitatea vieților noastre.

Pe măsură ce aflu mai multe despre sămânța adevăratului sine, ce a fost sădită atunci când m-am născut, aflu mai multe și despre ecosistemul în care eu am fost sădit – rețeaua de relații comunitare în care sunt chemat să trăiesc în bună înțelegere, cu responsabilitate și bucurie, laolaltă cu ființe de tot felul. Numai când voi cunoaște și sămânța, și sistemul, și sinele, și comunitatea, voi putea să întruchipez marea poruncă de a-mi iubi atât aproapele, cât și pe mine însumi.

CĂLĂTORIE ÎN ÎNTUNERIC

Mulți dintre noi ajung la un simț al sinelui și al vocației numai după o lungă călătorie prin ținuturi străine. Dar această călătorie nu are nicio asemănare cu „pachetele de călătorii" confortabile, vândute de industria turismului. Se aseamănă mai degrabă cu străvechea tradiție a pelerinajului – „o călătorie transformatoare, spre un centru sacru", marcată de greutăți, întuneric și primejdii[11].

În tradiția pelerinajului, acele greutăți nu sunt văzute ca întâmplătoare, ele sunt parte integrantă a

călătoriei în sine. Terenul înşelător, vremea rea, o căzătură, rătăcirea drumului – provocările de acest fel, asupra cărora nu avem niciun control, pot priva egoul de iluzia că se află la conducere şi pot face loc adevăratului sine să apară. Dacă se întâmplă aşa, atunci pelerinul are o şansă mai bună să găsească centrul sacru pe care el sau ea îl caută. Scăpaţi de propriile iluzii datorită drumului lung şi trudei, ne trezim într-o zi descoperind că centrul sacru se află chiar aici şi acum – în fiecare moment al călătoriei, pretutindeni în lumea ce ne înconjoară şi adânc în inimile noastre.

Dar înainte de a ajunge la acel centru plin de lumină, trebuie să călătorim pe întuneric. Întunericul nu reprezintă întreaga poveste – fiecare pelerinaj are drumeaguri cu farmec şi bucurie – dar aceasta este partea poveştii care de cele mai multe ori rămâne nespusă. Când în sfârşit scăpăm de întuneric şi dăm de lumină, e tentant să le spunem celorlalţi că speranţa noastră n-a slăbit niciodată, să negăm lungile nopţi pe care le-am petrecut ghemuiţi de frică.

Experienţa întunericului a fost esenţială pentru împlinirea individualităţii mele şi să spun adevărul despre acest lucru mă ajută să rămân în lumină. Dar vreau să spun acel adevăr şi dintr-un alt motiv: mulţi tineri din

ziua de azi călătoresc pe întuneric, așa cum au făcut-o tinerii dintotdeauna, iar noi, vârstnicii, le facem un deserviciu atunci când le ascundem părțile întunecate ale vieților noastre. Când aveam optsprezece ani, foarte puțini vârstnici erau dispuși să vorbească despre întuneric; cei mai mulți dintre ei pretindeau că n-au cunoscut decât succesul. La douăzeci și ceva de ani, când întunericul începea să mă împresoare, am crezut că m-am îmbolnăvit de un eșec unic și letal. Nu mi-am dat seama că abia mă îmbarcasem într-o călătorie spre a mă alătura rasei umane.

Povestea călătoriei mele nu este nici mai mult, nici mai puțin importantă decât a oricui altcuiva. Este pur și simplu cea mai bună sursă de informații pe care-o am despre un subiect pe marginea căruia generalizările adeseori nu funcționează, dar adevărul poate fi găsit în amănunte. Vreau să repet câteva amănunte din propriile călătorii, și strădanii, extrăgând pe parcurs câteva observații despre vocație. Fac acest lucru pe de o parte ca ofrandă de sinceritate pentru cei tineri și pe de altă parte ca să le reamintesc celor care au nevoie de asta că nuanțele experienței personale conțin o importantă călăuzire către individualitate și vocație.

Călătoria mea în întuneric a început în locuri însorite. Am crescut într-o suburbie a oraşului Chicago şi am studiat la Colegiul Carleton din Minnesota, un loc minunat în care am găsit feţe noi pe care să le port – feţe care-mi semănau mai mult decât cele din liceu, dar totuşi, feţele altor oameni. Purtând una dintre ele, la terminarea colegiului, nu m-am mai dus nici în marină, nici pe Madison Avenue, ci la Union Theological Seminary (Seminarul Teologic Unitarian) din New York, la fel de sigur acum că preoţia era chemarea mea pe cât fusesem cu câţiva ani în urmă în legătură cu publicitatea şi aviaţia.

Aşa că am avut un mare şoc atunci când, la sfârşitul primului an de studii, Dumnezeu mi-a vorbit – prin intermediul notelor mediocre şi al unei enorme nefericiri – şi m-a informat că sub nicio formă nu voi ajunge preot hirotonisit în biserica Lui sau a Ei. Întotdeauna ascultător, ca orice copil care a crescut în anii 1950, am părăsit seminarul şi m-am dus în vest, la Universitatea Berkeley din California. Aici am petrecut o mare parte din anii 1960 lucrând la o teză de doctorat în sociologie şi învăţând să nu mai fiu chiar aşa de receptiv în faţa autorităţii.

În anii 1960, Berkeley era, desigur, un uimitor amestec de umbre şi lumini. Dar contrar mitului actual, mulţi dintre noi erau mai puţin seduşi de umbre decât atraşi

spre lumină, despărțindu-ne de acel timp și loc cu un sentiment de-o viață al speranței, un sentiment al comunității, o pasiune pentru schimbare socială.

Deși am predat doi ani pe când eram în facultate, descoperind că-mi place să predau și că sunt bun la asta, experiența mea la Berkeley m-a convins că o carieră universitară ar însemna o evadare din fața responsabilității. Am simțit în schimb o chemare să lucrez la „criza urbană". Așa că atunci când am părăsit Berkeley, la sfârșitul anilor 1960 – un prieten mă tot întreba: „De ce vrei să te întorci în America?" – am părăsit și viața academică. Am plecat, într-adevăr, călare pe un cal alb (unii ar spune că pe cai mari), plin de o indignare virtuoasă privind corupția din cercurile academice, fluturând în aer sabia înflăcărată a adevărului. M-am mutat la Washington DC, unde n-am devenit profesor, ci organizator comunitar.

Ce am învățat despre lume din acea meserie a reprezentat subiectul unei cărți precedente[12]. Despre vocație am învățat cum valorile tale se pot războ cu inima ta. Mă simțeam obligat din punct de vedere moral să lucrez la criza urbană, dar făcând asta, contraziceam sentimentul tot mai puternic că vocația mea era aceea de dascăl. Inima îmi spunea să predau în continuare, dar principiile mele etice – împodobite din belșug cu egoul meu – îmi

spuneau că trebuia să salvez oraşul. Cum puteam să împac contradicţia dintre cele două?

După doi ani de organizare comunitară, cu toată nesiguranţa financiară pe care o presupunea, Universitatea Georgetown mi-a oferit un post de profesor – unul care nu îmi cerea să mă dau jos cu totul de pe calul meu alb: „Nu vrem să fii în campus toată săptămâna", mi-a spus decanul. „Vrem să-i implici pe studenţi în comunitate. E un post de profesor asistent, cu minimum de cursuri, şi nu e nevoie să faci parte din comisii. Continuă să lucrezi în comunitate şi ia-i şi pe studenţii noştri acolo, cu tine."

Că nu trebuia să fac parte din comisii părea un dar de la Dumnezeu, aşa că am acceptat oferta de la Georgetown şi am început să-i implic pe studenţi în organizarea comunitară. Dar curând am găsit ascuns în acest aranjament un dar chiar mai mare. Privind din nou prin prisma educaţiei la munca mea în comunitate, mi-am dat seama că fiind organizator n-am încetat niciodată să fiu profesor – predam, pur şi simplu, într-o clasă fără pereţi.

De fapt, nici n-ar fi putut fi altfel: începeam să înţeleg că a fi profesor reprezintă modul meu firesc de a exista în lume. Poţi să mă faci preot, director executiv, poet sau politician, că eu tot profesor voi fi. În centrul vocaţiei mele se află profesia de dascăl, şi aceasta se va manifesta

în orice rol aș juca. Invitația de la Georgetown mi-a permis să fac primul pas în acceptarea acestui adevăr, către o explorare de-o viață a „educației non-formale".

Însă nici acest mod de restructurare a muncii mele n-a reușit să schimbe faptul că exista o nepotrivire fundamentală între zbuciumul muncii de organizator și firea mea hipersensibilă. După cinci ani de conflict și competiție, am ajuns la epuizare*. Eram prea sensibil ca să fiu un bun organizator comunitar – aspirația mea vocațională mă depășise. Fusesem condus mai mult de „imperativele" crizei urbane, decât de un sentiment al adevăratului sine. Lipsindu-mi percepția propriilor limite și potențialuri, permisesem egoului și principiilor etice să mă ducă într-o situație pe care sufletul meu n-o suporta.

Eram dezamăgit de mine însumi că nu fusesem destul de dur ca să suport criticile, dezamăgit și rușinat. Dar așa cum pelerinii trebuie să descopere dacă le este dat să-și ducă la bun sfârșit călătoria, și noi suntem conduși către adevăr atât de slăbiciunile, cât și de punctele noastre forte. A trebuit să renunț la organizarea comunitară dintr-un motiv pe care poate că nu l-aș fi recunoscut

* În original, *burnout,* sindrom caracterizat de o stare de epuizare atât la nivel fizic, cât și mental, survenită pe fondul suprasolicitării profesionale. (n.red.)

niciodată, dacă nu aş fi fost hipersensibil şi epuizat: ca organizator, eu încercam să-i duc pe oameni spre un loc în care nici eu nu fusesem niciodată – un loc numit comunitate. Dacă voiam să fac cu integritate o muncă în cadrul comunităţii, aveam nevoie de o imersiune mai adâncă în comunitate decât experimentasem până atunci.

Eu sunt alb, fac parte din clasa de mijloc şi sunt bărbat – nu sunt chiar candidatul ideal pentru o viaţă în comunitate. Oamenii ca mine sunt crescuţi să trăiască independent, nu interdependent. Fusesem învăţat să mă întrec cu alţii şi să câştig şi prinsesem gustul premiilor. Dar ceva în mine tânjea să experimenteze comuniunea, nu competiţia, şi acel ceva poate nu s-ar fi făcut cunoscut dacă epuizarea nu m-ar fi silit să caut şi un alt drum.

Aşa că mi-am luat un concediu sabatic de un an de la munca mea din Washington şi m-am dus într-un loc numit Pendle Hill, lângă Philadelphia. Fondată în 1930, Pendle Hill este o comunitate de tip *living-and-learning*[*] a quakerilor, cuprinzând circa şaptezeci de oameni a căror misiune este să ofere o educaţie cu privire la călătoria lăuntrică, schimbările sociale non-violente şi legătura dintre cele două. Ea reprezintă un experiment în timp

* Comunitate în cadrul căreia rezidenţii trăiesc şi studiază împreună. (n.red.)

real al credinței și practicilor quakerilor, în care rezidenții parcurg rutina zilnică a vieții în comunitate: rugăciunea în tăcere în fiecare dimineață; trei mese pe zi împreună cu ceilalți; implicarea în studiu, muncă fizică, luarea deciziilor și mobilizarea socială. Este o comună, un *ashram*, o mănăstire, un *zendo*, un *kibbutz* – oricum ai vrea să-i spui, la Pendle Hill era o viață cum nu mai pomenisem.[13]

Când m-am mutat acolo, a fost ca și cum m-aș fi mutat pe Marte – ceva cu totul străin, dar profund fascinant. Am crezut că voi sta doar un an și apoi mă voi întoarce la Washington să-mi reiau munca. Dar înainte ca anul meu sabatic să se încheie, am fost invitat să devin decan la Pendle Hill. Am rămas încă zece ani, trăind în comunitate și continuându-mi experimentul cu modelele alternative de educație.

Pentru mine, a fost o perioadă transformatoare, de tranziție, din punct de vedere personal, profesional și spiritual; privind retrospectiv, știu cât de sărac aș fi fost fără ea. Dar în faza inițială a acelei perioade de tranziție am început să am îndoieli profunde și dureroase în legătură cu traiectoria vocației mele. Deși m-am simțit chemat să rămân la Pendle Hill, am simțit, în același timp, că

trecusem dincolo de graniţele lumii cunoscute şi că eram în pericol să dispar din punct de vedere profesional.

Încă din liceu fusesem înconjurat de aşteptări potrivit cărora aveam să ajung un lider important. Când aveam douzeci şi nouă de ani, rectorul unui colegiu de renume m-a vizitat la Berkeley pentru a mă recruta în consiliul de administraţie. O făcea pentru că, glumea el, nimeni din acel consiliu n-avea sub şaizeci de ani, darămite treizeci; şi, mai rău, niciunul dintre ei n-avea barbă, pe care eu aş fi adus-o ca făcând parte din uniforma de la Berkeley. Apoi a adăugat: „De fapt fac asta pentru că, într-o zi, tu vei fi rector la un colegiu – de asta sunt sigur – şi să fii membru al unui consiliu de administraţie este o componentă importantă a uceniciei tale." I-am acceptat invitaţia pentru că eram convins că are dreptate.

Aşadar, ce făceam eu, şase ani mai târziu, la Pendle Hill, o „comună" puţin cunoscută, condusă de o comunitate religioasă neobişnuită, pe care majoritatea oamenilor o identifică după marca de fulgi de ovăz – care, mă grăbesc să adaug, nici nu este produsă de quakeri?

Vă spun eu ce făceam: eram în atelier, meşterind la nişte căni care erau mai grele şi mai urâte decât scrumierele de lut pe care le făceam în şcoala generală, şi trimiteam aceste monstruozităţi acasă, drept daruri pentru

familia mea. Tatăl meu, odihnească-se în pace, făcea afaceri cu porţelanuri fine, iar eu îi trimiteam căni atât de grele încât puteai să le umpli cu cafea şi nu simţeai nicio diferenţă de greutate.

Familia şi prietenii mă întrebau – şi mă întrebam şi eu – „De ce ţi-ai mai dat doctoratul dacă asta ai de gând să faci? Nu-ţi risipeşti oportunităţile şi darurile?" Sub o asemenea cercetare atentă, hotărârea mea în ceea ce priveşte vocaţia părea risipitoare şi ridicolă; şi mai mult, era înspăimântătoare pentru un ego ca al meu, care nu dorea deloc să dispară, ci dorea nespus să reuşească şi să se afirme.

Am *vrut* să mă duc la Pendle Hill, să fiu la Pendle Hill, să rămân la Pendle Hill? Nu pot spune că am vrut. Dar pot spune cu siguranţă că Pendle Hill a fost ceva ce *nu puteam să nu fac*.

Vocaţia, la cel mai profund nivel al ei, nu zice: „Doamne, dar eu chiar vreau să mă duc în locul acesta ciudat, unde trebuie să învăţ un nou mod de a trăi şi unde nimeni, nici măcar eu, nu înţelege ce fac." Vocaţia, la cel mai profund nivel al ei, zice: „Nu pot să nu fac asta, din motive pe care nu pot să le explic altcuiva şi pe care nu le înţeleg nici eu pe deplin, dar care sunt, totuşi, irezistibile."

Şi totuşi, chiar şi la acest nivel de motivaţie, îndoielile mele sporeau. Într-o zi am mers de la Pendle Hill, prin pădure, într-un campus al colegiului din apropiere, ieşind pentru o simplă plimbare, dar purtându-mi cu mine anxietăţile. Dintr-un capriciu uitat, am intrat în clădirea principală a administraţiei colegiului. Acolo, în hol, erau atârnate câteva portrete severe ale foştilor rectori ai instituţiei. Unul dintre ei era acelaşi om care, ca rector al altei instituţii, venise la Berkeley să mă recruteze pentru consiliul lui de administraţie – un om care acum, în imaginaţia mea, se uita la mine de sus, cu o privire profund dezaprobatoare pe chip: „Ce crezi că faci? De ce-ţi pierzi timpul? Revino pe drumul cel bun, până nu e prea târziu!"

Am alergat afară din acea clădire, am intrat din nou în pădure şi am plâns mult timp. Poate că acest moment mi-a grăbit coborârea în întuneric, care a devenit atât de esenţială în călătoria mea vocaţională, o coborâre care a culminat cu lupta mea cu depresia clinică, despre care voi scrie mai încolo în această carte. Dar indiferent dacă este sau nu cazul, momentul acela era încărcat de lucruri pe care eu trebuia să le învăţ – şi pe care puteam să le învăţ doar cufundându-mă în întuneric.

În acel moment, toată falsa bravadă legată de motivul pentru care am părăsit viața academică s-a prăbușit în jurul meu, iar eu n-am mai rămas decât cu realitatea temerii mele. Mi-am spus insistent, mie și celorlalți, că am vrut să plec de la universitate deoarece nu era un loc potrivit pentru a trăi printre oameni. Era, susțineam eu, un loc al corupției și al aroganței, plin de intelectuali care-și evitau responsabilitățile sociale și cu toate astea se pretindeau superiori oamenilor obișnuiți – superiori chiar acelor oameni pe care lipsa de putere și privilegii îi făcea să participe la responsabilitățile care ne mențin societatea intactă.

Dacă acele nemulțumiri par lipsite de originalitate, ei bine, chiar așa și sunt. Ele reprezentau, în anii 1960, cucerniciile acceptate la Berkeley, cucernicii pe care – din motive ce îmi sunt acum clare – le-am adoptat cu înflăcărare. Orice jumătăți de adevăr privitoare la universitate ar fi inclus nemulțumirile mele, ele mi-au folosit în primul rând ca motivație înșelătoare și egocentrică pentru a fugi de viața academică.

Adevărul este că am fugit deoarece îmi era teamă – teamă că nu voi avea succes ca savant, că nu mă voi ridica la înălțimea standardelor de cercetare și publicare ale universității. Și aveam dreptate – deși mi-a luat mulți ani

să recunosc acest lucru faţă de mine însumi. Oricât aş fi încercat, oricât m-aş fi străduit, n-am avut niciodată înzestrările necesare unui bun savant – şi să rămân la universitate n-ar fi însemnat decât o negare distorsionată a acestui lucru.

Un savant se angajează să clădească pe cunoaşterea adunată de alţii, să o corecteze, să o confirme, să o extindă. Dar eu am vrut întotdeauna să-mi gândesc propriile gânduri referitoare la un subiect, fără a fi foarte mult influenţat de ce au gândit alţii înaintea mea. Dacă mă prinzi citind singur o carte, cel mai probabil e un roman, ceva poezie, o nuvelă de suspans sau un eseu care nu se încadrează în nicio clasificare, mai degrabă decât un text direct legat de ceea ce scriu la momentul respectiv.

Cred că înclinaţiile mele au şi anumite virtuţi: mă ajută să-mi păstrez gândirea proaspătă şi-mi oferă stimularea care provine din a privi viaţa prin prisme multiple. Totodată, au şi non-virtuţi: un soi de lene, o anumită nerăbdare şi chiar o lipsă a respectului cuvenit faţă de cei care au mai abordat acele domenii.

Dar fie ele virtuţi sau neajunsuri, acestea sunt simple realităţi cu privire la natura mea, la limitele şi înzestrările mele. Nu sunt mai înzestrat să clădesc pe descoperirile altora decât sunt la meşteritul în garaj; nu sunt mai

înzestrat pentru a mă cufunda ușor într-un subiect decât pentru a sări în adâncuri să văd dacă pot să înot; nu sunt mai înzestrat pentru a face scheme decât pentru a ajunge cu scrisul în impas și a încerca să găsesc o cale de ieșire; nu sunt mai înzestrat pentru a urma un fir logic strâns decât pentru a sări de la o metaforă la alta!

Poate că aici avem o lecție despre complexitatea, chiar duplicitatea, pe care trebuie să o acceptăm pe drumul spre vocație, unde ne dăm seama că suntem uneori nevoiți să facem lucruri corecte din motive greșite. Pentru mine a fost corect să părăsesc universitatea. Dar am fost nevoit să o fac dintr-un motiv greșit – „universitatea e coruptă" – deoarece motivul corect – „Nu am înzestrările necesare unui savant" – era prea înspăimântător ca să-i pot face față la acel moment.

Frica mea că voi eșua ca savant cuprindea energia de care aveam nevoie ca să mă catapultez în afara mediului academic și să mă eliberez în vederea unei altfel de misiuni educaționale. Pentru că nu mi-am putut recunoaște frica, a trebuit să deghizez acea energie în calul alb al judecății și al ipocriziei. Este un fapt ciudat, dar adevărat – și odată ce am putut să recunosc acel adevăr și să-i înțeleg rolul în dinamica vieții mele, mi-am dat seama că nu-mi mai este rușine din pricina lui.

În cele din urmă am putut să mă dau jos de pe calul acela alb și să mă privesc neabătut, pe mine și responsabilitățile mele. Acesta era un pas în întuneric pe care încercam să-l evit – întunericul de a mă vedea pe mine mai limpede decât aș fi vrut. Dar sunt recunoscător pentru grația care mi-a permis să descalec, deoarece calul alb pe care-l călăream atunci nu m-ar fi putut aduce în locul unde sunt astăzi: slujind, cu dragoste, mediul academic pe care l-am părăsit odată, cu frică și aversiune.

Astăzi slujesc educația din afara instituției – de acolo de unde boala mea este mai puțin probabil să se declanșeze – nu din interior, unde îmi irosesc energia în furie, în loc să o investesc în speranță. Această boală, pe care am recunoscut-o abia după ani de zile, constă în tendința mea de a intra în atâtea conflicte privind felul în care oamenii din instituții folosesc puterea, încât ajung să petrec mai mult timp mâniindu-mă pe ei, decât aloc muncii mele efective.

Odată ce am înțeles că problema se află atât „înăuntru", cât și „în afară", rezolvarea mi-a părut clară: trebuia să lucrez independent, în afara instituțiilor, detașat de stimulii care îmi provocau aceste reflexe imediate. Făcând acest lucru de mai bine de zece ani, boala nu mă mai deranjează: n-am pe cine să dau vina decât pe mine,

oricare ar fi necazul, și sunt obligat să-mi dedic energiile muncii pe care simt chemarea de a o face!

Cred că aici se află un alt indiciu pentru găsirea adevăratului sine și a vocației: trebuie să dăm la o parte proiecțiile negative pe care le aruncăm asupra oamenilor și situațiilor – proiecții care ne folosesc în principal pentru a ne masca temerile legate de noi înșine – și să ne recunoaștem și să ne acceptăm neajunsurile și limitările.

Odată ce m-am împăcat cu temerile mele, am putut privi în urmă și am putut trasa un tipar pe care l-am urmat inconștient. Ani întregi am părăsit instituții mari, ca Berkeley și Georgetown, în favoarea unor locuri mici, precum Pendle Hill, locuri cu un statut și o vizibilitate mai scăzute pe harta realității sociale. Dar am mers ca un crab, într-o parte, prea temător să privesc drept înainte la faptul că mă îndreptam din centrul vieții instituționale către periferie – și în cele din urmă către un loc de unde nu mai aveam unde să mă duc, decât în afara instituțiilor.

Mi-am justificat mișcarea prin ideea că instituțiile mai mici sunt mai morale decât cele mari. Dar acest lucru este, în mod evident, neadevărat – atât cu privire la ceea ce mă anima pe mine, cât și cu privire la instituții! De fapt, pe mine mă anima un suflet, un „sine adevărat", care mă cunoștea mai bine decât egoul meu, știa că trebuia să

muncesc în afara contracurenţilor şi constrângerilor instituţionale.

Aceasta nu este o acuzaţie la adresa instituţiilor; este o afirmaţie cu privire la limitările mele. Printre prietenii pe care îi admir sunt oameni care nu au limitările mele, oameni ale căror înzestrări le permit să muncească cu dăruire în cadrul instituţiilor şi, prin intermediul acestor instituţii, să fie folositori lumii. Dar eu nu am această înzestrare, aşa cum am aflat după o bună perioadă de *Sturm und Drang*[*] – iar aceasta nu este o acuzaţie la adresa mea. E pur şi simplu un adevăr despre cine sunt şi cum sunt eu, pe drept, legat de lume, un adevăr ecologic dintre cele care ne pot arăta calea spre adevărata vocaţie.

INDIVIDUALITATE, SOCIETATE ŞI UTILITATE

Supravieţuind perioadelor de îndoială şi depresie, pe parcursul călătoriei spre vocaţie, am înţeles cel puţin un lucru: grija de sine nu este niciodată un act egoist – este

* *Sturm und Drang*, ad. lit. „Furtună şi Avânt", în lb. germană în original. Mişcare literară şi politică de protest din sec. al XVIII-lea, denumită după o piesă de teatru de Friedrich Maximilian Klinger şi marcând o revenire la romantism. (n.red.)

pur și simplu o bună administrare a singurei înzestrări pe care o am, acea înzestrare pentru care mă aflu pe Pământ spre a o oferi și altora. De câte ori putem să ne ascultăm adevăratul sine și să-i oferim grija de care are nevoie, o facem nu numai pentru noi, ci și pentru mulți alții ale căror vieți le influențăm.

Există cel puțin două modalități de a înțelege legătura dintre individualitate și utilitate. Pe una ne-o oferă poetul Rumi în observația sa percutantă: „Dacă ești aici cu noi, lipsit de loialitate, ne faci un mare rău."[14] Dacă suntem lipsiți de loialitate față de adevăratul nostru sine, îi vom face pe alții să plătească prețul. Vom face promisiuni pe care nu le vom ține, vom construi case din materiale fragile, vom invoca vise ce se vor transforma în coșmaruri, iar ceilalți oameni vor avea de suferit – dacă nu suntem loiali adevăratului nostru sine.

Mai departe, în această carte, voi cerceta cu luare-aminte această lipsă de loialitate și consecințele sale. Dar o modalitate mai inspiratoare de a înțelege legătura dintre individualitate și utilitate constă în studierea vieților oamenilor care au fost aici, cu noi, în *loialitate*. Uitați-vă, de exemplu, la marile mișcări de eliberare care au fost atât de utile omenirii – în Europa de Est, America Latină și Africa de Sud, mișcările de eliberare ale femeilor, ale

americanilor de culoare şi ale surorilor şi fraţilor noştri lesbiene şi homosexuali. Ceea ce vedem este simplu, dar adesea ignorat: mişcările care ne transformă pe noi, relaţiile noastre şi lumea noastră provin din vieţile oamenilor care se hotărăsc să aibă grijă de individualitatea lor autentică.

Sistemele sociale în care aceşti oameni trebuie să supravieţuiască încearcă adesea să-i forţeze să trăiască într-un mod nesincer vizavi de ceea ce sunt ei în realitate. Dacă eşti sărac, ar trebui să accepţi, cu recunoştinţă, jumătate de pâine sau mai puţin de atât; dacă eşti negru, ar trebui să suporţi rasismul fără să protestezi; dacă eşti homosexual, ar trebui să te prefaci că nu eşti. Tu şi cu mine s-ar putea să nu ştim, dar putem cel puţin să ne imaginăm, cât de tentant ar fi să-ţi maschezi adevărul în situaţii de acest fel – deoarece sistemul ameninţă să te pedepsească dacă n-o faci.

Dar în ciuda acestei ameninţări, sau poate tocmai datorită ei, oamenii care plantează seminţele mişcărilor sociale iau o decizie crucială: decid să nu mai trăiască „divizaţi". *Decid să nu se mai poarte la exterior într-un mod care le contrazice un adevăr personal pe care-l poartă adânc în interiorul lor.* Decid să-şi revendice individualitatea autentică şi să se poarte ca atare – iar decizia lor se

propagă în valuri în societatea în care trăiesc, slujind individualității altor milioane de oameni.

Eu o numesc „decizia Rosa Parks" deoarece acea femeie remarcabilă este atât de emblematică pentru ceea ce poate însemna viața nedivizată. Majoritatea dintre noi știu povestea ei, povestea femeii de culoare care, la momentul luării deciziei, era o croitoreasă de patruzeci și ceva de ani. Pe 1 decembrie 1955, în Montgomery, Alabama, Rosa Parks a făcut ceva ce nu ar fi avut voie să facă: s-a așezat în partea din față a autobuzului, pe unul dintre locurile rezervate pentru albi – un act periculos, îndrăzneț și provocator, într-o societate rasistă.

Legenda spune că, ani mai târziu, un student a venit la Rosa Parks și a întrebat-o: „De ce v-ați așezat, în acea zi, în partea din față a autobuzului?" Rosa Parks n-a spus că s-a așezat ca să lanseze o mișcare, deoarece motivele sale erau mai elementare de-atât. A răspuns: „M-am așezat pentru că eram obosită." Prin asta nu a vrut să spună că picioarele îi erau obosite. Voia să spună că sufletul îi era obosit, inima îi era obosită, întreaga ei ființă obosise să respecte regulile rasiste, să nu îi permită sufletului să-și revendice individualitatea.[15]

Bineînțeles că au existat multe forțe sprijinind și întărind decizia Rosei Parks de a nu mai trăi divizată. Ea

studiase teoria și tacticile non-violenței la Highlander Folk School (Școala Populară Highlander), acolo unde și Martin Luther King Jr. fusese cursant. Era secretara filialei din Montgomery a Asociației Naționale pentru Progresul Oamenilor de Culoare, ai cărei membri discutau despre nesupunerea civilă.

Dar în clipa în care s-a așezat în partea din față a autobuzului, în acea zi de decembrie, ea n-a avut nicio garanție că teoria non-violenței va funcționa sau că va fi sprijinită de comunitatea ei. A fost un moment al adevărului existențial, al afirmării individualității autentice, al reafirmării înzestrărilor ei înnăscute – iar în acel moment ea a declanșat un proces care avea să schimbe atât rânduirea, cât și legile țării.

Rosa Parks s-a așezat deoarece ajunsese la un punct în care era esențial să-și accepte adevărata vocație – nu ca o persoană care avea să ne remodeleze societatea, ci ca o persoană care avea să își manifeste sinele deplin în lume. Ea a decis: „Nu mă voi mai purta în exterior într-un mod care contrazice adevărul ce-l port adânc în interior. Nu mă voi mai purta de parcă aș fi inferioară persoanei depline care mă știu a fi în interior."

De unde să iei curajul să „te așezi în partea din față a autobuzului", într-o societate care pedepsește pe toată

lumea care decide să nu mai trăiască divizată? În cele din urmă, înțelepciunea tradițională recomandă viața divizată ca pe o modalitate sigură și sănătoasă de a trăi: „Nu-ți pune inima pe tavă", „Nu face atâta caz", „Nu lăsa oamenii să se apropie prea mult de tine". Toate acestea sunt modalități stereotipe prin care ne spunem unii altora să ne ținem adevărul personal departe de viața publică, ca nu cumva să devenim vulnerabili în lumea aceea dură și zbuciumată.

De unde găsesc oamenii curajul să nu mai trăiască divizați, știind că vor fi pedepsiți pentru asta? Răspunsul pe care l-am văzut eu în viețile oamenilor precum Rosa Parks este simplu: acești oameni au transformat însăși noțiunea de pedeapsă. Au ajuns să înțeleagă că *nicio pedeapsă aplicată de altcineva n-ar putea fi mai rea decât pedeapsa pe care ei înșiși și-o aplică, conspirând la propria lor diminuare.*

În povestea Rosei Parks, această revelație se produce într-un mod minunat. După ce a stat în partea din față a autobuzului o vreme, polițiștii au urcat și i-au zis: „Știi, dacă mai stai aici, va trebui să te ducem la închisoare."

Rosa Parks a răspuns: „Așa să faceți...", ceea ce a reprezentat un mod politicos de a spune: „Ce ar putea să însemne pentru mine închisoarea voastră de piatră și

oțel, în comparație cu arestul autoimpus pe care îl sufăr eu de patruzeci de ani – închisoarea din care abia am ieșit refuzând să mai colaborez cu sistemul acesta rasist?"

Pedeapsa ce ne este aplicată pentru revendicarea adevăratului sine n-are cum să fie mai rea decât pedeapsa pe care ne-o aplicăm singuri atunci când nu reușim să ni-l revendicăm. Și reversul este valabil: nicio răsplată de la altcineva nu va fi mai mare decât răsplata care vine trăind la potențialul maxim.

Poate că tu și cu mine nu avem de luptat bătălia specială a Rosei Parks, bătălia cu rasismul instituționalizat. Elementul universal din povestea ei nu constă în esența luptei sale, ci în individualitatea pe care și-a asumat-o atunci când a purtat-o – deoarece fiecare dintre noi deține provocarea și promisiunea de a-și numi și a-și revendica adevăratul sine.

Dar dacă povestea Rosei Parks este menită să ne ajute să ne deslușim propriile vocații, trebuie să o privim pe ea ca pe o persoană obișnuită, așa cum și este. Acest lucru va fi dificil de făcut, deoarece am transformat-o într-o femeie cu puteri supranaturale – și am făcut acest lucru pentru a ne proteja pe noi înșine. Dacă putem s-o ținem pe Rosa Parks într-un muzeu ca pe o icoană de neatins a adevărului, și noi vom rămâne de neatins: putem să

o punem pe un piedestal și să o glorificăm la nesfârșit, fără să fim vreodată provocați de viața ei.

Din moment ce viața mea nu este predispusă riscului de a fi expusă într-o vitrină de muzeu, vreau să mă întorc numaidecât la povestea pe care o știu cel mai bine – a mea. Spre deosebire de Rosa Parks, eu n-am întreprins nicio acțiune singulară și dramatică ce ar fi putut crea energia transformării în jurul instituțiilor care mă preocupă. În schimb, eu am încercat să abandonez acele instituții printr-o mișcare evazivă, precum cea a crabului, pe care nu voiam să o recunosc, nici față de mine însumi.

Dar, pe drumul spre vocație, mi s-a întâmplat un lucru ciudat. Astăzi, la douăzeci și cinci de ani după ce am părăsit învățământul, furios și temător, munca mea este profund legată de reînnoirea instituțiilor de învățământ. Cred că acest lucru este posibil numai pentru că sinele meu adevărat m-a târât, cu proteste și țipete, spre a-i respecta natura și nevoile, forțându-mă să-mi găsesc locul potrivit în ecosistemul vieții, să descopăr o relație adecvată cu instituțiile cu care de-o viață am certuri ca între îndrăgostiți. Dacă mi-aș fi negat adevăratul sine, rămânând „la post", pur și simplu pentru că eram paralizat de frică, mai mult ca sigur că astăzi aș fi fost pierdut în amărăciune, în loc să slujesc o cauză care mă preocupă.

Rosa Parks şi-a asumat poziţia cu claritate şi curaj. Eu mi-am asumat-o pe a mea prin diversiune şi absenţă. Unele călătorii sunt directe, iar altele sunt ocolite; unele sunt eroice, iar altele sunt pline de teamă şi confuze. Dar fiecare călătorie, întreprinsă în mod onest, are şansa să ne ducă în locul în care fericirea noastră profundă se întâlneşte cu nevoile profunde ale lumii.

După cum ne reaminteşte May Sarton, pelerinajul spre adevăratul sine va presupune „timp, mulţi ani şi multe locuri". Lumea are nevoie de oameni cu răbdarea şi pasiunea necesare să întreprindă acel pelerinaj nu numai pentru binele lor, ci şi ca un act politic şi social. Lumea încă aşteaptă adevărul care ne va elibera – adevărul meu, al tău, al nostru – adevărul sădit pe Pământ atunci când fiecare dintre noi a ajuns aici, plăsmuit după chipul şi asemănarea lui Dumnezeu. Cultivarea acelui adevăr reprezintă, cred eu, vocaţia autentică a fiecărei fiinţe umane.

CAPITOLUL III

Atunci când un drum se înfundă

UN DRUM SE VA DESCHIDE

Când mi-am început anul sabatic la Pendle Hill – anul care s-a extins pe un întreg deceniu –, locuiam în Washington DC de cinci ani, pe zi ce trecea fiind tot mai temător că trăiam o viață care nu era a mea. Aveam treizeci și cinci de ani, un doctorat și recomandări rezonabile, așa că găsirea unui nou loc de muncă n-ar fi fost o mare problemă acolo, în acele vremuri. Dar eu voiam mai mult decât un loc de muncă. Voiam un acord mai profund între viața mea interioară și cea exterioară.

Lucrasem în Washington deopotrivă ca organizator comunitar și profesor, ca activist și intelectual – fără a mă simți ca acasă în niciuna dintre cele două lumi. Dacă tu crezi în concepția jignitoare potrivit căreia „cei care pot

fac, iar cei care nu pot îi învață pe alții" (în care poate că am crezut și eu pe jumătate, împotmolit cum eram într-o mlaștină a disperării), vei înțelege de ce mă simțeam ca și cum mi-aș fi epuizat toate vocațiile posibile!

Dacă era să descopăr cândva o nouă direcție, mă gândeam eu, asta avea să se întâmple la Pendle Hill, o comunitate bazată pe rugăciune, studiu și o viziune a potențialului uman. Dar atunci când am ajuns acolo și am început să împărtășesc celorlalți impasul meu în ceea ce privește vocația, oamenii mi-au răspuns cu tradiționalul sfat al quakerilor, care, în ciuda intențiilor lor bune, m-a lăsat și mai descurajat: „Ai credință", au spus ei, „și *un drum se va deschide*".

„Eu credință am", mă gândeam. „Ce n-am eu este timp să aștept ca «un drum» să se deschidă. Mă apropii cu viteza luminii de vârsta de mijloc și nu mi-am găsit încă o cale vocațională care să mă mulțumească. Singurul drum care s-a deschis până acum este cel nepotrivit."

După câteva luni de frustrare tot mai adâncă, m-am dus să-mi spun păsul unei femei mai în vârstă din comunitatea quakerilor, bine cunoscută pentru înțelepciunea și sinceritatea ei. „Ruth", i-am zis, „toată lumea îmi tot spune că «un drum se va deschide». Păi, eu stau în liniște, mă rog, îmi ascult chemarea, dar nu se deschide niciun

drum. De mult timp încerc să-mi găsesc vocaţia şi încă n-am nici cea mai vagă idee ce ar trebui să fac. S-o deschide un drum pentru alţii, dar sigur nu şi pentru mine."

Răspunsul lui Ruth a venit ca exemplu ilustrativ al vorbirii pe şleau, tipice quakerilor: „Eu mă trag dintr-o familie de quakeri", a zis ea serioasă, „şi în şaizeci şi ceva de ani de viaţă, niciun drum nu s-a deschis nici în faţa mea". A tăcut pentru o clipă, iar eu începeam să mă cufund în disperare. Oare femeia aceasta înţeleaptă îmi spunea că noţiunea quakerilor privind călăuzirea de la Dumnezeu era o farsă?

Apoi a vorbit din nou, de data asta zâmbind: „Dar un drum lung s-a închis în urma mea, iar asta a avut acelaşi efect călăuzitor."

Am râs împreună, mult şi zgomotos, acel gen de râs provocat atunci când un simplu adevăr dezvăluie inimii tale ce harababură nevrotică zadarnică a cuprins-o. Sinceritatea lui Ruth m-a făcut să văd într-o lumină nouă călătoria mea vocaţională, iar experienţa mi-a confirmat demult lecţia pe care ea mi-a dat-o atunci: există la fel de multă – şi poate chiar mai multă – călăuzire în ceea ce nu se întâmplă şi nu are cum să se întâmple în viaţa mea, ca şi în ceea ce se poate întâmpla şi chiar se întâmplă.

La fel ca mulți americani din clasa de mijloc, mai ales ca aceia care sunt bărbați albi, am fost crescut într-o subcultură care insista că puteam să fac orice aș fi vrut să fac, să fiu oricine aș fi vrut să fiu, dacă eram dispus să depun efortul necesar. Mesajul era că nici eu, nici universul nu cunoaștem limite, atât timp cât eu eram dispus să investesc suficientă energie și dedicare. Așa a făcut Dumnezeu lucrurile, iar eu n-aveam decât să mă țin de program.

Necazurile mele s-au ivit, bineînțeles, atunci când am început să mă lovesc de limitările mele, mai ales sub forma eșecului. Încă îmi amintesc rușinea pe care am simțit-o în vara de dinainte de a începe școala doctorală la Berkeley, atunci când am trăit prima mea pedeapsă serioasă, binemeritată: am fost concediat din postul de stagiar în cercetare sociologică.

Fiind un copil de aur în școala generală, în liceu și la facultate, am fost distrus de această bruscă întorsătură a sorții. Nu numai că-mi pierdusem venitul pe perioada verii, dar și întreaga mea carieră ca doctorand părea în pericol; profesorul cu care venisem să studiez la Berkeley era și coordonatorul proiectului din care fusesem concediat. Simțul identității mele și concepția mea despre univers mi s-au prăbușit la picioare pentru prima, dar nu și

pentru ultima oară. Ce se întâmplase cu sinele meu nelimitat, într-o lumea nelimitată?

Cultura în care fusesem crescut îmi sugera un răspuns: nu muncisem nici cât să-mi păstrez locul de muncă, darămite cât să am și succes. Cu regret mărturisesc că există și ceva adevăr în acest răspuns. Eu și alt asistent în cercetare făcusem adeseori glume lipsite de respect și, aparent, audibile, la adresa proiectului la care lucram. Ne prostiserăm atât de tare, încât supraveghetorul nostru a luat-o razna, așa cum s-a întâmplat, poate, și cu o parte din datele pe care le introduceam prin cititorul de cartele perforate IBM.

Eu și partenerul meu ne justificaserăm comportamentul prin ideea juvenilă că proiectul era o glumă, cu mult înainte să ne apucăm să facem glume despre el. Astăzi, treizeci de ani mai târziu, adolescentul din mine – care este mai nesăbuit, dar mai perseverent decât infamul copil din mine – încă se agață de ideea că s-ar putea să fi avut dreptate! Nu contează ce calitate ar avea această explicație sucită a mea, adevărul e că n-am muncit suficient de mult cât să-mi păstrez locul de muncă, așa că l-am pierdut.

SĂ NE AFLĂM LIMITELE

Dar acest adevăr nu pătrunde destul de adânc – nu și dacă vreau să descopăr ce înseamnă „un drum care se închide" în urma mea. Am fost concediat deoarece locul de muncă avea prea puțină legătură, sau chiar deloc, cu cine sunt eu, cu natura și înzestrările mele adevărate, cu lucrurile de care îmi pasă sau nu. Recurgerea la revolta adolescentină reflecta pur și simplu acest fapt.

Îmi cer iertare, cu întârziere, pentru imaturitatea mea, pentru supărarea pe care i-am provocat-o supraveghetorului meu și pentru orice posibilă denaturare a datelor. Niciunul dintre aceste lucruri nu-mi face cinste. Însă eu râdeam ca să rămân sănătos la cap. Probabil că cercetarea pe care o făceam este ceea ce „trebuie" să facă un bun sociolog, dar pentru mine n-avea nicio însemnătate și mă simțeam ca un escroc făcând-o. Acele sentimente prevesteau niște chestiuni ce aveau să vină și care, în cele din urmă, aveau să mă scoată cu totul din acea profesie.

Evident că ar fi trebuit să mă ocup de aceste sentimente mai direct și să mă controlez mai bine. Ar fi trebuit ori să demisionez din proprie voință, ori să mă acomodez și să muncesc așa cum se cuvenea. Dar câteodată „ceea ce ar trebui să faci" nu funcționează, deoarece viața pe care

o trăiești merge de-a curmezișul esenței sufletului tău. În acel moment din viața mea nu-mi simțeam câtuși de puțin esența sufletului și habar n-aveam care drum mergea de-a curmezișul. Neștiind ce mă motiva, m-am purtat cu o inconștiență orbească dar fericită – iar realitatea mi-a răspuns oferindu-mi un indiciu mare și greu de digerat în legătură cu cine sunt eu: drumul s-a închis în urma mea.

Nici acel loc de muncă și nici altul asemănător nu se aflau pe traseul meu, având în vedere harta pe care o primisem la naștere. Poate părea o gândire fatalistă păcătoasă sau, și mai rău, o scuză egoistă. Dar eu cred că întruchipează un adevăr simplu, sănătos și însuflețitor despre vocație. Fiecare dintre noi vine pe lume cu propria lui natură, care presupune atât limite, cât și potențialuri. Putem afla la fel de multe despre natura noastră și izbindu-ne de propriile limite, și experimentându-ne potențialurile. Asta cred eu că au încercat să mă învețe Ruth și viața.

Ar fi frumos dacă limitele noastre nu ni s-ar arăta în moduri așa de rușinoase precum concedierea de la un loc de muncă. Dar dacă și tu ești ca mine și nu-ți recunoști cu ușurință limitele, rușinea poate fi singurul mod prin care să ți se atragă atenția. Eu mă trezesc pe deplin numai atunci când am un blocaj, deraiez sau eșuez de-a dreptul. Abia atunci s-ar putea să fiu forțat să-mi privesc direct

propria natură și să descopăr dacă pot înțelege ceva și din înzestrările, și din limitările mele.

Este important să distingem între două tipuri de limitări: cele care aparțin individualității și cele care ne sunt impuse de către oamenii sau forțele politice hotărâte să ne țină „la locul nostru". Eu nu le cer tuturor celor care sunt concediați să concluzioneze că a fost intervenția unui Dumnezeu binevoitor, care le trimitea indicii către adevărata lor vocație. Câteodată este meritul unui șef nebun sau al culturii corporatiste ce se descotorosește de oamenii a căror predilecție pentru a spune adevărul amenință statu-quoul. Câteodată este rezultatul unui sistem economic ce le răpește oamenilor săraci locurile de muncă pentru ca cei bogați să se îmbogățească și mai mult. Ca orice alt lucru din viața spirituală, să primești călăuzire din închiderea unui drum necesită un discernământ serios.

Problema noastră ca americani – cel puțin printre cei de rasa și sexul meu – este că refuzăm însăși ideea de limite, privind limitele de orice fel ca pe niște lucruri impuse, temporare și regretabile în viețile noastre. Mitul nostru național se referă la nesfârșita sfidare a limitelor: deschiderea frontierei spre vest, depășirea vitezei sunetului, aselenizarea, descoperirea „ciberspațiului", chiar în

momentul în care am umplut spațiul tradițional cu atât de mult gunoi, încât abia dacă ne mai putem mișca. Refuzăm să acceptăm un răspuns negativ.

O parte din mine prețuiește optimismul acestei moșteniri americane. Dar atunci când, în mod constant, refuz să accept un răspuns negativ, pierd din vedere indiciile vitale spre identitatea mea, care se arată atunci când un drum se închide – și, pe parcurs, sunt mai susceptibil atât să-mi transgresez limitele, cât și să le fac rău celorlalți.

Acum câțiva ani am fost prezentat la o conferință drept „sociolog în revenire". Publicul a râs cu poftă, dar pe mine m-a dus gândul înapoi la eșecul meu rușinos din vara de dinainte de a începe școala doctorală. Sufletul meu trebuia să-și revină după nepotrivirea dintre el însuși și sociologie. Dar înainte ca asta să se poată întâmpla, egoul meu trebuia să se ocupe de rușinea lui. Trebuia să termin școala doctorală și să dovedesc, pentru scurt timp, că pot reuși ca profesor de sociologie – deși acel drum m-a dus direct către deznădejdea vocațională.

Deznădejdea care m-a dus de la a preda sociologia la Georgetown până la comunitatea de la Pendle Hill cuprindea o chemare către integritate vocațională. Dacă nu mi-aș fi urmat deznădejdea, și dacă Ruth nu m-ar fi ajutat

să o înțeleg, probabil că aș fi continuat să mă îndeletnicesc cu o muncă ce nu mi se potrivea, făcându-mi în continuare rău mie, oamenilor cu care aș fi lucrat, proiectelor în care mă implicam și unei profesii demne de a fi practicate – de către cei care au chemarea să o practice.

ECOLOGIA UNEI VIEȚI

În ciuda mitului american, nu pot fi și nu pot face orice îmi doresc – un truism, bineînțeles, dar un truism pe care-l sfidăm adesea. Natura noastră creată ne face să fim ca organismele dintr-un ecosistem: avem roluri și relații în care prosperăm și alte roluri și relații în care ne ofilim și murim.

De exemplu, este evident, acum când trec pragul celor șaizeci de ani, că nu pot să fiu și nu voi fi niciodată președintele Statelor Unite, deși am crescut înconjurat de o retorică potrivit căreia oricine (a se citi orice „bărbat alb") putea accede la acest rol înalt. Nu-mi mai pare rău de această limitare, deoarece nu-mi pot imagina o soartă mai crudă pentru cineva cu firea mea decât să fie *președinte* al oricărui organism, cu atât mai puțin al unui stat. Cu toate acestea, încurajat de mitul sinelui ce nu cunoaște

limite, mi-am petrecut mulţi ani încercând să neg acest adevăr ecologic. Iată o poveste care s-o dovedească.

În perioada când eram decan la Pendle Hill, mi s-a oferit ocazia să devin rectorul unei mici instituţii de învăţământ. Vizitasem campusul, vorbisem cu membrii consiliului de administraţie, cu administratorii, cu profesorii şi studenţii; şi mi se spusese că, dacă îl vreau, postul e al meu.

Contrariat cum eram în legătură cu vocaţia, am fost destul de sigur că postul mi se potrivea. Aşa că, după obiceiul comunităţii quakerilor, mi-am chemat şase prieteni de încredere ca să mă ajute să-mi deslușesc vocaţia prin intermediul unei „comisii de claritate", un proces în care membrii grupului se abţin să-ţi dea sfaturi, dar petrec trei ore punându-ţi întrebări cinstite şi deschise pentru a te ajuta să-ţi descoperi adevărul interior[16]. (Bineînţeles că, privind retrospectiv, e clar că intenţia mea reală atunci când am convocat acest grup nu era aceea de a deslușI nimic, ci de a mă lăuda că-mi fusese oferit un loc de muncă pe care mă hotărâsem deja să-l accept.)

O vreme, întrebările au fost uşoare, cel puţin pentru un visător ca mine: Care e viziunea ta pentru această instituţie? Care este misiunea ei în societatea extinsă? Cum

ai schimba programa școlară? Cum te-ai ocupa de luarea deciziilor? Cum te-ai ocupa de soluționarea conflictelor?

Pe la jumătatea acestui proces, cineva mi-a pus o întrebare care părea chiar mai ușoară, dar care s-a dovedit a fi foarte dificilă: „Ce ți-ar plăcea cel mai mult la postul de rector?"

Simplitatea acestei întrebări m-a eliberat din mintea mea și m-a coborât în inimă. Îmi amintesc că am reflectat cel puțin un minut înainte de a putea răspunde. Apoi, foarte încet și șovăielnic, am început să vorbesc: „Păi, nu mi-ar plăcea că ar trebui să renunț la scris și la predat... Nu mi-ar plăcea intrigile rectoratului, să nu știi niciodată cine îți sunt adevărații prieteni... Nu mi-ar plăcea că ar trebui să-i primesc cu prea multă curtoazie pe oamenii pe care nu-i respect, pentru simplul motiv că au bani... Nu mi-ar plăcea..."

Persoana care îmi pusese întrebarea m-a întrerupt cu blândețe, dar ferm: „Să-ți amintesc că eu te-am întrebat ce *ți-ar plăcea* cel mai mult?"

I-am răspuns nerăbdător: „Da, da, ajung și acolo." Apoi mi-am reluat litania ursuză, dar onestă: „Nu mi-ar plăcea că ar trebui să renunț la vacanțele mele de vară... Nu mi-ar plăcea că ar trebui să port costum și cravată tot timpul... Nu mi-ar plăcea..."

Încă o dată, cel care mă chestionase m-a readus la întrebarea inițială. Dar de data aceasta m-am simțit obligat să-i dau singurul răspuns onest pe care-l aveam, un răspuns scos de pe fundul sacului, un răspuns care m-a înfricoșat și pe mine de cum l-am rostit.

„Păi", am zis eu cât mai încet cu putință, „cred că cel mai mult mi-ar plăcea să-mi apară poza în ziar și, sub ea, cuvântul *rector*".

Stăteam cu niște quakeri cu experiență, care știau că, deși răspunsul meu era rizibil, în joc era cu siguranță sufletul meu muritor! N-au râs deloc, ci au rămas cu toții într-o liniște îndelungată și serioasă – o liniște în care eu nu puteam decât să transpir și să oftez lăuntric.

În cele din urmă, cel care-mi pusese întrebarea a rupt tăcerea cu o întrebare care ne-a făcut pe toți să pufnim în râs – iar pe mine m-a făcut bucăți: „Parker," a zis el, „nu poți să te gândești la o modalitate mai ușoară prin care să-ți apară poza în ziar?"

Era deja evident atunci, chiar și pentru mine, că dorința mea de a fi rector avea mai mult de-a face cu egoul meu, decât cu ecologia vieții mele – atât de evident încât, atunci când întrunirea comisiei de claritate s-a încheiat, am sunat la școală și le-am spus să-mi retragă numele de

pe lista candidaților. Dacă aș fi acceptat postul, ar fi fost foarte rău pentru mine și un dezastru pentru școală.

Teoria ecologică a vieții, teoria limitelor, funcționează minunat în situații ca aceasta: firea mea mă face nepotrivit pentru a conduce, așadar – dacă rămân sincer cu ceea ce cunosc despre mine însumi – voi fi murit evitând o soartă care pentru mine ar fi fost mai rea decât moartea.

Dar ce se întâmplă cu teoria limitelor atunci când ceea ce vreau nu e să-mi ajungă poza în ziar, ci să vin în întâmpinarea unei nevoi umane? Ce se întâmplă cu această teorie atunci când motivele mele vocaționale sunt morale, și nu egoiste: să fiu un profesor de la care studenții să învețe, un consilier care îi ajută pe oameni să se regăsească sau un activist care se luptă cu nedreptățile? Din nefericire, teoria limitelor funcționează la fel de puternic și în aceste cazuri, cum a funcționat și în cazul perspectivelor mele de a fi rector. Anumite lucruri care țin de ceea ce „ar trebui" să fac sau să fiu sunt pur și simplu dincolo de putința mea.

Dacă încerc să fiu sau să fac ceva nobil care n-are nimic de-a face cu cine sunt eu, s-ar putea ca, pentru o vreme, să dau bine în ochii celorlalți și în ochii mei. Dar faptul că-mi transgresez limitele va avea consecințe, în

cele din urmă. Mă voi deforma pe mine, pe celălalt şi relaţia noastră – şi poate că voi ajunge să fac mai mult rău decât dacă nu m-aş fi apucat niciodată să fac „fapta aceasta bună". Atunci când încerc să fac ceva care nu este în firea mea sau a relaţiei noastre, în urma mea se va închide un drum.

Iată un exemplu care ilustrează ceea ce vreau să spun. De-a lungul anilor am întâlnit oameni care mi-au pretins un lucru foarte uman, făcându-şi cunoscută nevoia de a fi iubiţi. Multă vreme răspunsul meu a fost instantaneu şi reflex, născut din „imperativele" pe care le deprinsesem: „Bineînţeles că ai nevoie să fii iubit. Toată lumea are. Iar eu te iubesc."

Mi-a luat mult timp să înţeleg că, deşi toată lumea are nevoie să fie iubită, eu nu pot oferi acest dar tuturor celor care mi-l cer. Sunt unele relaţii în care pot să iubesc şi altele în care nu pot. Să pretind că nu este aşa, să fac promisiuni pe care nu le pot îndeplini, ar însemna să ştirbesc integritatea mea şi pe cea a persoanei în cauză – şi totul în numele iubirii.

Iată un alt exemplu de profanare a propriei naturi în numele nobleţei, un exemplu care expune pericolele mai mari ale iubirii false. Cu ani în urmă am ascultat-o vorbind pe Dorothy Day. A fost fondatoarea Mişcării

Muncitorilor Catolici (Catholic Worker Movement), iar angajamentul ei pe termen lung de a trăi printre săracii din Lower East Side, New York – nu numai ajutându-i, ci împărtășindu-le condiția –, a transformat-o într-una dintre eroinele mele. Așa că am avut parte de un mare șoc atunci când, în mijlocul cuvântării ei, am auzit-o începând să reflecteze la „săracimea nerecunoscătoare".

N-am înțeles cum o asemenea expresie jignitoare putea să iasă din gura unei sfinte – până când înțelegerea m-a lovit cu forța unui *koan* zen*. Dorothy Day spunea: „Nu le dați săracilor, așteptând recunoștință din partea lor, ca să vă simțiți voi bine. Dacă faceți acest lucru, darul vostru va fi superficial și de scurtă durată și nu de asta au nevoie săracii; nu va face decât să-i sărăcească și mai tare. Dăruiți numai dacă aveți ceva ce trebuie dăruit; dăruiți numai dacă sunteți cineva pentru care darul reprezintă răsplata în sine."

Atunci când dăruiesc ceva ce nu am, fac un dar fals și periculos, un dar care seamănă cu iubirea, dar care este, în realitate, lipsit complet de iubire – un dar făcut mai mult din nevoia de a-mi dovedi mie ceva, decât din

* Dialoguri sau povestiri concepute în practica buddihstă zen drept cale de interacțiune spontană între discipol și maestru, în vederea inițierii celui dintâi. (n.red.)

nevoia celuilalt de a avea grijă de el. Acest mod de a dărui nu este numai lipsit de iubire, ci și de credință, bazat pe ideea arogantă și greșită că Dumnezeu nu dispune de altă modalitate de a canaliza iubirea spre cealaltă persoană decât prin intermediul meu. Da, suntem creați în și pentru comunitate, să fim aici, în iubire, unul pentru celălalt. Dar comunitatea este o sabie cu două tăișuri: atunci când ajungem la limita capacității noastre de a iubi, comunitate înseamnă să ai încredere că se va găsi altcineva disponibil pentru persoana aflată în nevoie.

Un semn că îmi profanez propria natură în numele nobleței este o afecțiune numită sindromul *burnout* sau sindromul de epuizare. Deși privit de obicei ca un rezultat al încercării de a da prea mult, din experiența mea, sindromul *burnout* rezultă din încercarea de a da ceea ce nu am – efortul suprem în a da prea puțin! *Burnout* este o stare de pustiire, cu siguranță, dar ea nu rezultă din faptul că am dat tot ce aveam: ea nu face decât să dezvăluie nimicul din care încercam să dau.

În poemul ei *Now I Become Myself* (*Acum devin eu însămi)*, May Sarton folosește imagini din natură pentru a descrie diferite modalități de a dărui, izvorâte dintr-un nou mod de a fi, un mod care nu duce la epuizare, ci la fecunditate și abundență:

„Ușor precum fructul în pârg
Fertil, desprins și pe veci sleit,
Cade, rădăcina neistovind..."[17]

Atunci când darul oferit celuilalt este parte integrantă din natura mea, atunci când el provine dintr-o perspectivă a realității organice din interiorul meu, el se va reînnoi – și mă va reînnoi și pe mine – chiar dacă eu îl dau mai departe. Numai atunci când dăruiesc ceva ce nu crește în mine, mă golesc pe mine și îi fac rău și celuilalt, deoarece un dar forțat, anorganic și ireal poate face numai rău.

DUMNEZEUL REALITĂȚII

Dumnezeul pe care îl cunosc eu nu ne cere să ne supunem unei norme abstracte a sinelui ideal. Dumnezeu nu ne cere decât să ne cinstim natura creată, care presupune atât limite, cât și potențialuri. Atunci când nu reușim să facem acest lucru, intervine realitatea – intervine Dumnezeu – iar un drum se închide în urma noastră.

Dumnezeul despre care mi s-a vorbit la biserică, și despre care mai aud din când în când, se plimbă ca un director de școală agitat, măsurând comportamentul

oamenilor după un etalon moral. Dar Dumnezeul pe care îl cunosc eu reprezintă izvorul realităţii, nu al moralităţii, izvorul a ceea ce este, nu a ceea ce *ar trebui să fie*. Asta nu înseamnă că Dumnezeu n-are nimic de-a face cu moralitatea: moralitatea şi consecinţele ei sunt integrate în structura dată de Dumnezeu realităţii înseşi. Normele morale nu sunt ceva ce ar trebui să presupună un efort din partea noastră, iar consecinţele morale nu sunt ceva ce ar trebui să aşteptăm: ele se află chiar aici, chiar acum, aşteptându-ne să cinstim sau să profanăm natura sinelui nostru, a celuilalt, a lumii.

Încercarea de a trăi după realitatea propriei noastre naturi, care înseamnă atât limitele, cât şi potenţialurile noastre, reprezintă un regim profund moral. John Middleton Murry a exprimat acest adevăr în cuvinte ce contestă însăşi ideea tradiţională a binelui: „Pentru un om bun, să înţeleagă că e mai bine să fie întreg decât să fie bun înseamnă să o apuce pe o cărare dreaptă şi îngustă, faţă de care corectitudinea lui de dinainte era un drum deschis şi plin de flori."[18]

Dumnezeul pe care îl cunosc eu sălăşluieşte discret în sistemul de bază al înseşi naturii lucrurilor. Acesta este Dumnezeul care, atunci când Moise l-a întrebat care-i este numele, a răspuns: „Eu sunt Cel ce sunt"(Exodul 3,14), un

răspuns mai puțin legat de regulile morale responsabile pentru faima pe care Moise i-a creat-o lui Dumnezeu decât de specificitatea elementară și de individualitate. Dacă, așa cum cred eu, suntem cu toții creați după chipul și asemănarea lui Dumnezeu, cu toții am putea să dăm același răspuns atunci când suntem întrebați cine suntem: „Eu sunt Cel ce sunt." Atunci când ești credincios naturii tale, rămâi cu Dumnezeu. Îl contrazici pe Dumnezeu atunci când încerci să fii ceva ce nu ești. Realitatea – inclusiv a ta proprie – este divină, ea nu trebuie sfidată, ci cinstită.

Ca nu cumva discuția aceasta teologică să devină prea eterică, vreau să dau un exemplu despre modul în care cinstirea propriei naturi create poate susține moralitatea în practică. Eu coordonez câteodată seminarii pentru dascălii care vor să devină mai buni în meșteșugul lor. La un moment dat le cer să scrie două scurte descrieri ale unor momente recent întâmplate la clasă: un moment în care lucrurile au mers atât de bine încât ai știut că te-ai născut să fii profesor *și* un moment în care lucrurile au mers atât de rău, încât ți-ai dorit să nici nu te fi născut!

Apoi ne separăm în grupuri mici pentru a afla mai multe despre propriile noastre naturi, prin intermediul celor două cazuri. Mai întâi, le cer oamenilor să se ajute

unul pe celălalt să identifice înzestrările pe care le au şi care au făcut posibil momentul cel bun. Să ne vedem înzestrările utilizate într-o situaţie reală, de viaţă, reprezintă o experienţă încurajatoare – şi adesea avem nevoie de ochii altora pentru a ne ajuta şi pe noi să vedem. Cele mai solide înzestrări ale noastre sunt de obicei cele pe care nici nu prea le conştientizăm. Ele fac parte din natura ce ne este dată de la Dumnezeu, aflate în noi din momentul în care am respirat prima oară, iar noi nu le conştientizăm mai mult decât ne conştientizăm propria respiraţie.

Apoi trecem la al doilea caz. Scăldaţi în laude la primul caz, oamenii se vor aştepta ca acum să fie supuşi analizei, criticii şi unei diversităţi de soluţii: „Eu, dacă eram în locul tău, aş fi..." sau „Data viitoare când te mai găseşti într-o situaţie asemănătoare, de ce nu...?". Dar eu le cer să evite această abordare. În schimb le cer să se ajute unul pe celălalt să vadă cum limitările şi neajunsurile reprezintă reversul înzestrărilor noastre, cum un anumit punct forte compensează inevitabil pentru o anumită slăbiciune. Nu vom deveni profesori mai buni încercând să astupăm golurile din sufletele noastre, ci cunoscându-le atât de bine, încât vom evita să cădem în ele.

Darul meu ca profesor stă în capacitatea de a „dansa" cu studenții mei, de a-i învăța pe ei și de a învăța împreună cu ei prin intermediul dialogului și interacțiunii. Atunci când studenții mei sunt dispuși să danseze cu mine, rezultatul poate fi ceva frumos. Atunci când refuză să danseze, când darul meu este respins, lucrurile încep să devină urâte: mă simt rănit și mă înfurii, îmi detest studenții – pe care îi învinovățesc pentru dificultatea în care mă aflu – și încep să mă port cu ei defensiv, într-un mod care face dansul chiar mai puțin probabil.

Dar atunci când înțeleg acest neajuns ca pe o compensație pentru punctele mele forte, ceva nou și eliberator se naște în mine. Nu mai vreau să-mi „repar" neajunsul – învățând, de exemplu, să dansez singur, atunci când nimeni nu vrea să danseze cu mine – deoarece asta ar însemna să-mi periclitez sau chiar să-mi distrug înzestrarea. Vreau în schimb să învăț să reacționez mai elegant în fața studenților care refuză să danseze, fără a proiecta asupra lor limitările mele, ci acceptându-le ca parte din mine.

Nu voi fi niciodată un profesor bun pentru studenții care persistă în a rămâne pasivi de-a lungul carierei lor – aceasta este pur și simplu una dintre numeroasele mele limitări. Dar poate că voi putea dezvolta suficientă

înţelegere de sine încât să-i invit în continuare pe cei pasivi la dans, păstrând deschisă posibilitatea ca unii dintre ei să audă muzica, să accepte invitaţia şi să mi se alăture în dansul predării şi învăţării.

SĂ TE ÎNTORCI CA SĂ DESCOPERI LUMEA

Atunci când un drum se închide în urma ta, este tentant să priveşti acest lucru pur şi simplu ca pe rezultatul vreunei erori strategice: dacă aş fi fost mai deştept sau mai puternic, uşa aceea nu mi s-ar fi trântit în nas, prin urmare, dacă îmi voi dubla eforturile, poate voi putea să o dărâm. Numai că aceasta este o tentaţie periculoasă. Atunci când mă împotrivesc drumului care se închide, în loc să îmi găsesc în el călăuzirea, s-ar putea să ignor limitările inerente naturii mele – ceea ce necinsteşte adevăratul sine, la fel ca şi ignorarea potenţialurilor primite ca daruri înnăscute.

După cum m-a învăţat Ruth, în drumul care se închide în urma noastră se află la fel de multă călăuzire ca în cel care se deschide în faţa noastră. Deschiderea s-ar putea să ne scoată la iveală potenţialul, pe când închiderea s-ar putea să ne scoată la iveală limitele – două feţe

ale aceleiași monede, moneda numită identitate. În domeniul spiritual, identitatea este moneda curentă, iar noi putem afla multe despre identitatea noastră analizând fiecare față a ei.

După cum se întâmplă adesea în călătoria spirituală, am ajuns în miezul unui paradox: de fiecare dată când o ușă se închide, restul lumii se deschide. Tot ce trebuie să facem noi e să nu mai batem la ușa care abia s-a închis, să ne întoarcem – astfel ușa rămânând în urma noastră – și să primim cu bucurie viața extinsă care se deschide acum pentru sufletele noastre. Ușa care s-a închis ne-a împiedicat să intrăm într-o încăpere, dar în fața noastră se întinde acum restul realității.

Paradoxul mă face să-mi amintesc de Pendle Hill și de momentul în care Ruth m-a învățat ce înseamnă „un drum care se închide". Cum stăteam eu acolo necăjindu-mă din cauza ușilor care mi se trântiseră în nas, stăteam de fapt chiar în locul în care, curând, lumea mea avea să-și deschidă larg porțile.

Dacă aș fi putut să-mi văd viitorul în acel moment, aș fi râs chiar mai tare decât am râs atunci când cuvintele lui Ruth mi-au dezvăluit haosul lăuntric. Viitorul meu era deja acolo, iar numele lui era Pendle Hill – locul unde concediul meu sabatic de un an s-a prelungit pe un deceniu,

unde mi-am aprofundat experimentul în privința educației alternative și am început să deprind o nouă metodă de a preda, în cadrul căreia efortul meu de a mă înțelege pe mine însumi și lumea m-a atras către activitatea scriitoricească, ce a devenit esențială pentru vocația mea.

Neliniștea mea că niciun drum nu se deschidea, neliniștea care mă făcea să bat în continuare la uși închise, aproape că m-a împiedicat să văd secretul ce zăcea ascuns chiar în fața ochilor mei: stăteam deja pe fundația noii mele vieți, gata să întreprind următorul pas în călătorie, tot ce trebuia să fac era să mă întorc și să văd peisajul ce se întindea în fața mea.

Dacă vrem să ne trăim bine și pe deplin viețile, trebuie să învățăm să acceptăm contrariile, să trăim în tensiunea creatoare dintre limitele și potențialurile noastre. Trebuie să ne cinstim limitările în moduri care să nu ne deformeze natura și trebuie să avem încredere în înzestrările noastre și să le folosim în moduri care împlinesc potențialul pe care ni l-a dat Dumnezeu. Trebuie să acceptăm refuzul drumului care se închide și să găsim călăuzirea pe care ne-o oferă – și să acceptăm răspunsul afirmativ al drumului care se deschide și să dăm și noi răspunsul afirmativ al vieților noastre.

CAPITOLUL IV

Până jos

O PREFAȚĂ PERSONALĂ

Pe când e omu-n miezul vieții lui,
m-aflam într-o pădure-ntunecată
căci dreapta mea cărare mi-o pierdui.

Amar mi-e să vorbesc cât de înfundată
pădure-a fost, încât de-a ei cumplire,
gândind la ea, mi-e mintea-ncrâncenată!

Un strop mai mult de-amar şi m-ar răpune!
Dar, până să v-arăt a mea scăpare,
eu de-alte stări văzute-n ea voi spune.

– din *Infernul* de Dante[19]

În miezul vieții mele, „drumul s-a închis" din nou, de data aceasta cu o cruzime care părea fatală: m-am trezit în pădurea-ntunecată numită depresie clinică, o eclipsă totală a luminii și speranței. Dar după ce am ieșit la lumină, din popasul meu în întuneric, și mi-am acordat câțiva ani să-i asimilez semnificația, am văzut cât de fundamental a fost acel episod în pelerinajul meu spre individualitate și vocație. Deși nu o recomand nimănui – și nici nu trebuie să o recomand, căci ea vine neinvitată în prea multe vieți – depresia m-a convins să găsesc râul vieții ascuns sub gheață.

Cu toate acestea, mult timp n-am putut să scriu despre depresia mea; ceea ce am învățat și modul în care am învățat rămân puncte dureroase la atingere. Apoi am fost invitat să contribui la o revistă pe tema „vindecătorului rănit", în memoria lui Henri Nowen, care mi-a fost mentor și prieten. Ca să onorez viața lui Henri într-o manieră fidelă spiritului său, n-am avut de ales decât să scriu despre cea mai adâncă rană a mea.

Și Henri a petrecut o vreme pe partea întunecată a Lunii, iar el a scris și a vorbit deschis despre asta[20]. Dar în anii când ne vedeam destul de mult, i-am vorbit rar despre perioada mea întunecată; chiar și în compania lui binevoitoare, m-am simțit prea rușinat. Acum nu-mi mai

este rușine, dar încă mi-e greu să vorbesc despre depresie deoarece este o experiență imposibil de transpus în cuvinte. Cu toate acestea, spiritul lui Henri continuă să ne îndemne pe mine și pe mulți alții spre mai multă deschidere și vulnerabilitate, spre a ne împărtăși mai mult umanitatea și vindecarea reciprocă, chiar și atunci – poate mai ales atunci – când subiectul este atât de dificil, încât cuvintele sunt prea sărace.

Singura mea temere reală legată de publicarea acestor reflecții este că cineva ar putea trage învățăminte greșite din ele. Depresia ia multe forme. Unele sunt cu precădere genetice sau bio-chimice și vor răspunde numai la tratament medicamentos; unele sunt cu precădere conjuncturale și vor răspunde doar la o muncă interioară ce va duce la cunoaștere de sine, alegeri și schimbări; unele se află undeva la mijloc.

Deși am avut nevoie de medicamente pentru scurte perioade de timp, ca să-mi stabilizez chimia creierului, depresia mea era în mare parte conjuncturală. Voi spune adevărul despre ea, atât cât pot eu. Dar ceea ce e valabil pentru mine nu e obligatoriu valabil și pentru alții. Eu nu scriu o rețetă – îmi spun, pur și simplu, povestea mea. Dacă face lumină asupra poveștii tale sau a cuiva la care ții, voi fi recunoscător. Dacă te ajută pe tine sau pe cineva

la care ţii să transformi suferinţa în călăuzire vocaţională, voi fi şi mai recunoscător.

MISTERUL DEPRESIEI

De două ori, după vârsta de patruzeci de ani, am petrecut luni nesfârşite în groapa cu şerpi a sufletului. Oră după oră, zi după zi, m-am luptat cu dorinţa de a muri, câteodată fiind atât de fragil în rezistenţa mea, încât „exersam" modalităţi de a-mi lua viaţa. Nu simţeam nimic, decât povara propriei mele vieţi şi epuizarea, aparenta zădărnicie de a încerca să o mai susţin.

Înţeleg de ce unii depresivi se sinucid: au nevoie de odihnă. Dar nu înţeleg cum alţii pot găsi o nouă viaţă în mijlocul morţii vii, deşi sunt şi eu unul dintre ei. Pot să vă spun ce am făcut pentru a supravieţui şi, în cele din urmă, pentru a-mi merge bine – dar n-aş putea să vă spun de ce am putut face acele lucruri înainte să fie prea târziu.

Datorită neştiinţei mele, am aflat, poate, câte ceva despre relaţia dintre depresie şi credinţă, după cum o arată următoarea povestire. Am cunoscut odată o femeie care, pentru o mare parte a vieţii sale de adult, s-a luptat cu depresia. Spre finalul unei discuţii lungi şi amănunţite, în care am vorbit despre credinţa noastră creştină, ea m-a

întrebat cu o voce plină de suferinţă: „De ce unii oameni se sinucid, iar alţii se fac bine?”

Ştiam că întrebarea izvorâse din propria ei luptă pentru a rămâne în viaţă, aşa că am vrut să răspund cu grijă. Dar n-am reuşit să dau decât un singur răspuns.

„N-am nici cea mai vagă idee. Chiar n-am nici cea mai vagă idee.”

După ce a plecat, m-au bântuit regretele. Nu găsisem şi eu ceva mai plin de speranţă de spus, chiar şi neadevărat?

Câteva zile mai târziu mi-a trimis o scrisoare, spunându-mi că, dintre toate lucrurile despre care vorbisem, cuvintele care i-au rămas în minte au fost: „N-am nici cea mai vagă idee.” Răspunsul meu îi dăduse o alternativă la nemiloasele „explicaţii creştine”, tipice bisericii de care aparţinea ea – anume că oamenii care-şi iau viaţa n-au credinţă, n-au făcut fapte bune sau n-au alte virtuţi salvatoare, care să-L convingă pe Dumnezeu să-i salveze. Neştiinţa mea a eliberat-o, făcând-o să nu se mai învinovăţească pentru că era depresivă şi făcând-o să nu mai creadă că Dumnezeu o judeca. Ca rezultat, depresia ei s-a ameliorat un pic.

Am tras două învățăminte din acea experiență. În primul rând, este important să fii sincer cu o persoană depresivă. Dacă i-aș fi oferit niște gânduri iluzorii, n-aș fi produs nicio impresie asupra vizitatoarei mele. Detectorul de minciuni integrat, pe care îl avem cu toții, nu numai că funcționează în depresie, dar mai este și setat în modul foarte sensibil.

În al doilea rând, depresia ne cere să refuzăm răspunsurile simpliste, atât „religioase" cât și „științifice", și să învățăm să acceptăm misterul, căreia cultura noastră îi opune rezistență. Misterul înconjoară fiecare experiență profundă a inimii omenești: cu cât pătrundem mai adânc în întunericul sau lumina inimii, cu atât ne apropiem mai mult de misterul suprem al lui Dumnezeu. Dar cultura noastră vrea să transforme misterele în ghicitori care să fie rezolvate sau în probleme care să fie soluționate, deoarece, păstrând iluzia că putem „îndrepta lucrurile", ne simțim puternici. Cu toate acestea, misterele nu cedează niciodată în fața rezolvărilor sau soluțiilor – iar atunci când ne prefacem că o fac, viața nu numai că devine mai banală, ci și mai lipsită de speranță, deoarece soluțiile nu funcționează niciodată.

Acceptarea misterului depresiei nu înseamnă pasivitate sau resemnare. Înseamnă să te miști într-un câmp

de forţe care pare străin, dar care este, de fapt, sinele tău profund. Înseamnă să aştepţi, să priveşti, să asculţi, să suferi şi să aduni orice informaţie despre sine pe care o poţi găsi – şi apoi să faci alegeri bazate pe acele informaţii, indiferent cât ar fi de dificile. Însănătoşirea treptată începe prin a alege zilnic lucrurile care ne însufleţesc individualitatea şi prin a le respinge pe cele care n-o fac.

Informaţiile despre care vorbesc nu sunt intelectuale sau analitice, ci integrative şi provenite din inimă, iar alegerile care duc la plenitudine nu sunt pragmatice şi calculate, destinate să atingă vreun scop, ci o expresie simplă şi profundă a adevărului personal. Este o cale solicitantă, pentru care nicio şcoală nu ne pregăteşte. Eu ştiu: am fost nevoit să o parcurg a doua oară pentru că lucrurile pe care le-am aflat prima oară despre mine m-au înfricoşat. N-am acceptat informaţiile pe care le adunasem şi am refuzat să fac alegerile care se impuneau, iar rezultatul a fost un al doilea popas în iad.

PRIVIND DIN EXTERIOR SPRE INTERIOR

E ciudat că unele dintre cele mai vii amintiri din depresie îi implică pe oamenii care au venit să vadă ce mai fac, deoarece în mijlocul acelei experienţe abia dacă

puteam să bag de seamă cine era sau nu prin preajmă. Depresia este starea fundamentală de deconectare – te privează de caracterul relațional care constituie ancora vieții oricărei ființe vii.

Nu vreau să vorbesc fără recunoștință despre vizitatorii mei. Cu toții aveau intenții bune și s-au numărat printre puținii care nu m-au evitat deloc. Dar în ciuda intențiilor bune, cei mai mulți se purtau ca alinătorii lui Iov – prietenii care au venit la Iov, în nenorocirea lui, și i-au oferit „compasiunea" lor, ceea ce l-a aruncat și mai adânc în deznădejde.

Unii vizitatori, într-un efort de a mă binedispune, îmi spuneau: „E o zi frumoasă. De ce nu ieși să stai puțin la soare și să privești florile? Te vei simți mai bine, cu siguranță."

Dar sfatul acesta nu mă făcea decât să mă simt și mai deprimat. La nivel intelectual, știam că ziua era frumoasă, dar nu puteam să experimentez frumusețea respectivă cu simțurile, să o simt în corpul meu. Depresia este starea fundamentală de deconectare, nu numai între oameni, ci și între minte și sentimente. Faptul că mi se reamintea de acea deconectare nu făcea decât să-mi adâncească deznădejdea.

Alți oameni veneau și-mi spuneau: „Dar tu ești un om așa bun, Parker. Predai și scrii atât de bine și ai ajutat atâta lume. Încearcă să-ți amintești de tot binele pe care l-ai făcut și te vei simți mai bine, cu siguranță."

Și acest sfat mă făcea să mă simt și mai deprimat, deoarece mă cufunda în imensul abis dintre masca omului „bun" și omul „rău" care credeam atunci că sunt: „Încă o persoană a fost înșelată, a văzut doar imaginea mea și nu ceea ce sunt în realitate – iar dacă oamenii m-ar vedea vreodată așa cum sunt în realitate, m-ar respinge într-o clipă." Depresia este starea fundamentală de deconectare, nu numai între oameni, între minte și inimă, ci și între imaginea de sine și masca publică.

Și-apoi erau acei vizitatori care începeau prin a-mi spune: „Știu exact cum te simți..." Orice mângâiere sau sfat și-ar fi propus oamenii aceștia să-mi ofere, eu nu mai auzeam nimic după primele lor cuvinte, deoarece știam că vindeau o marfă falsă: nimeni nu poate experimenta pe de-a-ntregul misterul altei persoane. În mod paradoxal, chiar această încercare empatică a prietenilor mei de a se identifica cu mine mă făcea să mă simt și mai izolat, pentru că era o supraidentificare. Deconectarea poate fi un coșmar, dar este mai bună decât falsele conexiuni.

Pentru că am fost nu doar „alinat" de prieteni, dar am încercat și eu, la rândul meu, să-i alin pe alții, cred că înțeleg ce presupune acest sindrom: evitare și negare. Unul dintre cele mai grele lucruri pe care trebuie să le facem câteodată este să asistăm la durerea unei persoane fără a încerca să o „reparăm", stând pur și simplu cu respect la marginea misterului și suferinței acelei persoane. Stând așa, ne simțim inutili și slabi, exact așa cum se simte o persoană depresivă – iar nevoia noastră inconștientă, la fel ca cea a prietenilor lui Iov, este să ne asigurăm că noi nu suntem precum sufletul trist din fața noastră.

Într-un efort de a evita acele sentimente, îți dau un sfat care mă eliberează pe mine, și nu pe tine. Dacă îmi asculți sfatul, s-ar putea să te simți mai bine – iar dacă n-o să te simți mai bine, eu am făcut tot ce mi-a stat în putință. Dacă nu-mi asculți sfatul, eu nu mai am ce altceva să fac. Oricum, eu mă eliberez, punând distanță între noi doi, fără să simt nicio vină.

Din fericire, au fost câțiva oameni, rude și prieteni, care au avut curajul să-mi fie alături într-un mod simplu și vindecător. Unul dintre ei a fost un prieten pe nume Bill, care, cu permisiunea mea, se oprea pe la mine pe acasă în fiecare după-amiază, mă punea să stau pe scaun, îngenunchea în fața mea, îmi scotea pantofii și șosetele și

îmi masa pur şi simplu picioarele timp de o jumătate de oră. Îmi găsise singurul loc din corp în care mai aveam senzaţii – şi mă simţeam cumva reconectat cu rasa umană.

Bill vorbea arareori. Atunci când vorbea, nu-mi dădea sfaturi, nu făcea decât să-mi oglindească starea. Îmi spunea: „Simt că te lupţi astăzi" sau „Văd că devii tot mai puternic". Nuputeamsă-irăspundîntotdeauna, darcuvintele lui îmi erau de mare ajutor: mă asigurau că *cineva* mă vede încă – o informaţie însufleţitoare, în mijlocul unei experienţe care te face să te simţi anihilat şi invizibil. Mi-e cu neputinţă să exprim în cuvinte ce a însemnat ajutorul prietenului meu pentru mine. Poate e suficient să spun că acum apreciez mai mult episoadele biblice cu Iisus şi spălarea picioarelor.[21]

Poetul Rainer Maria Rilke spune: „Dragostea... constă în aceea că două Solitudini se apără, se învecinează şi se înţeleg reciproc."[22] O iubire de acest fel mi-a oferit mie prietenul meu Bill. N-a încercat niciodată să-mi invadeze teribila interiorizare cu alinări sau sfaturi false; a rămas pur şi simplu pe teritoriul său, un exemplu de respect pentru mine şi călătoria mea – şi de curaj de a lăsa lucrurile aşa cum sunt – curaj de care aveam nevoie şi eu, ca să rezist.

Felul acesta de iubire nu reflectă „ateismul funcțional" pe care-l practicăm uneori – spunem cuvinte pioase despre prezența lui Dumnezeu în viețile nostre, dar credem că, din contră, nimic bun n-o să se întâmple, dacă noi înșine nu facem nimic pentru asta. Rilke descrie un fel de iubire care nici nu evită, dar nici nu invadează suferința sufletului. E o iubire prin care noi reprezentăm iubirea lui Dumnezeu în fața unei persoane aflate în suferință, un Dumnezeu care nu vrea să ne „repare", ci ne dă putere, suferind alături de noi. Rămânând cu respect și loialitate la hotarul singurătății celuilalt, s-ar putea să transmitem iubirea lui Dumnezeu unei persoane care are nevoie de ceva mai profund decât i-ar putea oferi orice altă ființă umană.

În mod uimitor, mi s-a oferit un semn nemijlocit al acelei iubiri, atunci când, în toiul unei nopți de insomnie din prima mea depresie, am auzit o voce spunând, simplu și clar: „Te iubesc, Parker." Cuvintele nu proveneau auditiv, din exterior, ci tăcut, din interior, dar nu puteau proveni din egoul meu, prea consumat de ură de sine și deznădejde ca să le rostească.

A fost un moment inexplicabil de grație – dar atât de profundă era pustiirea produsă de depresie, încât l-am alungat. Și totuși, acel moment și-a lăsat amprenta:

mi-am dat seama că refuzul unui dar atât de remarcabil era un indicator pentru cât de tare aveam nevoie de ajutor.

PRIVIND DIN INTERIOR SPRE EXTERIOR

N-a fost uşor să recunosc că aveam nevoie de ajutor calificat. Considerasem mersul la psihiatru drept un semn de slăbiciune şi slăbiciunea drept ceva rău. Dar odată ce am trecut de această barieră, am dat de alta: deoarece ajutor *calificat* a ajuns să însemne o persoană cu un bagaj de tehnici şi soluţii, nu este întotdeauna uşor să găseşti un terapeut calificat care să îndeplinească înţelesul original al cuvântului – o persoană cu o profesiune de credinţă solidă, o credinţă în natura realităţii fundamentale, în matricea compasiunii în care sunt integrate vieţile noastre.

Am avut întâlniri eşuate cu doi psihiatri a căror nădejde în medicamente şi ale căror atitudini de respingere a vieţii lăuntrice m-ar fi înfuriat destul de tare încât să mă însănătoşesc doar ca să le fac în ciudă, asta dacă nu aş fi fost deprimat în fază terminală! Dar în cele din urmă am găsit, din fericire, un terapeut care a înţeles prin ce

treceam așa cum trebuia să înțeleg și eu – ca pe o călătorie spirituală.

Nu era, bineînțeles, genul de călătorie spirituală pe care sperasem eu să o fac cândva, nu era o ascensiune spre ținuturile rarefiate ale luminii, o experiență a prezenței lui Dumnezeu pe vârful muntelui. Călătoria mea a fost, de fapt, în direcția opusă: către un cerc interior al iadului și o întâlnire față în față cu monștrii care locuiesc acolo.

După ore întregi în care m-a ascultat cu atenție, terapeutul meu mi-a oferit o imagine care m-a ajutat, în cele din urmă, să-mi revendic viața: „Tu pari să privești depresia ca fiind mâna unui dușman care încearcă să te zdrobească", a zis el. „Crezi că ai putea să o privești în schimb ca fiind mâna unui prieten care te ține lipit de pământ, unde ești în siguranță?"

Printre atacurile pe care le suportam, sugestia că depresia mi-era prietenă părea romantic de absurdă, chiar insultătoare. Dar ceva din mine știa că jos, jos pe pământ, era direcția în care se afla plenitudinea, permițând astfel acestei imagini să-și înceapă asupra mea lenta muncă de vindecare.

Am început să înțeleg că trăisem o viață fără temelie, la o altitudine care era inerent periculoasă. Problema

când trăiești la altitudine înaltă e simplă: atunci când alunecăm, așa cum se întâmplă întotdeauna, cădem de undeva de foarte, foarte sus, iar aterizarea probabil ne va ucide. Și grația prin care suntem împinși la pământ este tot simplă: atunci când alunecăm și cădem, de obicei nu ne este fatal și ne putem ridica la loc.

Altitudinea la care trăiam fusese atinsă prin cel puțin patru mijloace. În primul rând, ca intelectual am fost învățat nu numai să gândesc – o activitate pe care o prețuiesc nespus –, ci și să petrec o mare parte din timp în mintea mea, acel loc din corpul omenesc care este cel mai îndepărtat de pământ. În al doilea rând, am adoptat o formă a credinței creștine închinate mai puțin experimentării lui Dumnezeu decât abstractizărilor referitoare la Dumnezeu, un aspect care acum mă uimește: cum de atâtea concepte imateriale provin dintr-o tradiție al cărei angajament central este față de spusele „Și Cuvântul S-a făcut trup”*?

În al treilea rând, altitudinea fusese atinsă de egoul meu, un ego infatuat, care m-a făcut să mă cred mai bun decât era justificat, pentru a-mi ascunde teama că, de fapt, nu eram suficient de bun. Și, în sfârșit, a fost atinsă prin etica mea, o etică deformată, care m-a făcut să

* Evanghelia după Ioan, 1, 14 (n.red.)

trăiesc după imagini reprezentând ceea ce trebuia să fiu sau ceea ce trebuia să fac, şi nu după o bună perspectivă asupra propriei mele realităţi, asupra a ceea ce era adevărat, posibil şi însufleţitor pentru mine.

Mult timp, „imperativele" au reprezentat forţa motrice a vieţii mele – iar atunci când nu m-am ridicat la „înălţimea" aşteptărilor, m-am perceput ca fiind o persoană slabă şi lipsită de credinţă. Nu m-am oprit niciodată ca să-mi pun întrebarea: „Cum se potriveşte cutare sau cutare lucru cu natura mea dată de la Dumnezeu?" sau „Cutare lucru reprezintă cu adevărat darul şi chemarea mea?" Drept rezultat, părţi importante din viaţa pe care o trăiam nu erau cu adevărat ale mele şi, astfel, erau sortite eşecului.

Depresia era, într-adevăr, mâna unui prieten care încerca să mă ţină la pământ, unde eram în siguranţă – pământul propriului meu adevăr, al propriei mele naturi, cu amestecul ei complex de limite şi înzestrări, neajunsuri şi calităţi, întuneric şi lumină.

În cele din urmă, mi-am construit o imagine proprie a impulsului „prietenesc" aflat în spatele depresiei mele. Imaginaţi-vă că, de la începuturile vieţii mele, o siluetă prietenoasă, aflată la un bloc distanţă, încerca să-mi atragă atenţia, strigându-mă pe nume, dorind să mă facă să

aflu câteva adevăruri dure, dar vindecătoare despre mine. Dar eu – temându-mă de ceea ce aș fi putut auzi sau încercând, în mod arogant, să trăiesc fără ajutor sau fiind pur și simplu prea ocupat cu ideile și egoul și etica mea ca să-mi pese – am ignorat strigătele și am plecat.

Astfel încât, această siluetă, cu aceleași intenții prietenești, s-a apropiat și a strigat mai tare, dar eu am mers mai departe. Ea s-a apropiat tot mai mult, suficient cât să mă bată pe umăr, dar eu mi-am continuat mersul. Frustrată de apatia mea, silueta a aruncat cu pietre în spatele meu, apoi m-a lovit cu un băț, vrând încă doar să-mi atragă atenția. Însă, în ciuda durerii, eu am mers mai departe.

De-a lungul anilor, intenția siluetei aceleia de a se împrieteni cu mine nu a dispărut niciodată, dar a ajuns estompată de frustrarea cauzată de refuzul meu de a mă întoarce. Deoarece strigătele și bătăile pe umăr, pietrele și bețele nu fuseseră de niciun folos, mai rămăsese un singur lucru de făcut: să arunce asupra mea bomba nucleară numită depresie, nu cu intenția de a mă ucide, ci ca un ultim efort să mă facă să mă întorc și s-o întreb simplu: „Ce vrei?" Atunci când am putut în sfârșit să mă întorc – și să încep să asimilez și să acționez în baza cunoașterii de sine care-mi era accesibilă acum – am început să mă însănătoșesc.

Silueta care m-a tot strigat în toți acei ani era, cred, ceea ce Thomas Merton numește „adevăratul sine". Aceasta nu este sinele egoului care vrea să ne facă să ne umflăm în pene (sau să ne dezumflăm, un alt fel de deformare a sinelui), nu este sinele intelectual care vrea să planeze deasupra haosului vieții propulsat de idei clare, dar lipsite de temei, nu este sinele etic care vrea să trăiască după un cod moral abstract. Este sinele sădit în noi de Dumnezeu, care ne-a creat după chipul și asemănarea Sa – sinele care nu vrea nici mai mult, nici mai puțin, decât să fim cine am fost creați să fim.

Sinele adevărat ne este prieten adevărat. Ignori sau respingi o asemenea prietenie doar pe răspunderea ta.

CALEA CĂTRE DUMNEZEU SE AFLĂ ÎN JOS

Atunci când am putut în sfârșit să mă întorc și să întreb: „Ce vrei?", răspunsul a fost clar: vreau să accepți această coborâre în iad ca pe o călătorie către individualitate – și ca pe o călătorie către Dumnezeu.

Întotdeauna îmi imaginasem că Dumnezeu se află în aceeași direcție generală cu toate celelalte lu- cruri pe care le prețuiam: în sus. Nu reușisem să înțeleg

semnificaţia unor cuvinte care m-au făcut curios de când le-am auzit prima oară la seminar – descrierea lui Dumnezeu făcută de Tillich* ca „bază a fiinţării". A trebuit să fiu forţat să intru în subteran până am înţeles că drumul spre Dumnezeu nu e în sus, ci în jos.

Subteranul în care ne duce depresia este un loc periculos, dar, posibil, însufleţitor; un loc în care ajungem să înţelegem că sinele nu este separat, special sau superior, ci că este un amestec obişnuit de bine şi rău, de întuneric şi lumină; un loc în care putem accepta în sfârşit umanitatea pe care o împărtăşim cu ceilalţi. Aceasta este cea mai bună imagine pe care o pot oferi, nu numai a subteranului, ci şi a câmpului de forţe ce înconjoară experimentarea lui Dumnezeu.

Cu ani în urmă, cineva mi-a spus că smerenia este esenţială pentru viaţa spirituală. Mi se părea normal: Eu eram mândru să mă consider smerit! Totuşi, această persoană nu mi-a spus că drumul spre smerenie, cel puţin pentru unii dintre noi, trece prin umilinţă, în care suntem înjosiţi, ştirbiţi de putere, ne sunt înlăturate scuzele şi

* Paul Johannes Tillich (1886–1965), filosof existenţialist germano-american şi unul dintre cei mai renumiţi teologi ai secolu- lui trecut; concepţiile sale despre credinţă şi Dumnezeu au creat o punte de legătură între tradiţionalismul creştin şi cultura modernă. (n.red.)

mecanismele defensive și suntem lăsați să ne simțim falși, goi și inutili – o umilință care ne permite să ne regenerăm viața, din pământ, din humusul teritoriului comun.

Călătoria spirituală este plină de paradoxuri. Unul dintre ele este acela că umilința care ne doboară – la pământ, unde nu e periculos să stai în picioare și să cazi – în cele din urmă ne duce către un simț al sinelui mai solid și mai deplin. Atunci când oamenii mă întreabă cum m-am simțit când am ieșit din depresie, nu pot să dau decât un singur răspuns: m-am simțit pentru prima oară ca acasă în propria-mi piele și tot ca acasă pe fața pământului.

Florida Scott Maxwell a exprimat acest lucru în termeni mai eleganți decât ai mei: „Nu trebuie decât să revendici evenimentele din viața ta pentru ca tu să-ți aparții ție însuți. Atunci când posezi cu adevărat tot ceea ce ai fost și tot ceea ce ai făcut... atunci plesnești de realitate."[23] Acum știu că sunt o persoană cu slăbiciuni și puncte forte, cu neajunsuri și înzestrări, întuneric și lumină. Acum știu că a fi întregit înseamnă să nu refuzi nimic din acestea, ci să le accepți pe toate.

Unii ar putea spune că această acceptare este narcisistă, o obsesie față de sine pe spezele celorlalți, dar eu nu așa o simt. Atunci când mi-am ignorat adevărul propriu în numele unui ego deformat și al eticii, am dus o viață

falsă, care le-a pricinuit durere celorlalţi – lucru pentru care nu pot decât să cer iertare. Când am început să ţin cont de propriu meu adevăr, o parte mai mare din acest adevăr a devenit disponibilă în munca şi în relaţiile mele. Acum ştiu că orice poţi să faci în numele adevăratului sine, faci, în fond şi la urma urmei, în folosul celorlalţi.

Alţii ar putea spune că „acceptarea propriei plenitudini" reprezintă doar nişte cuvinte pretenţioase pentru permisiunea de a păcătui, dar experienţa mea este din nou contrară. Dacă accept slăbiciunea, neajunsurile şi întunericul ca parte din cine sunt eu, acea parte capătă mai puţină influenţă asupra mea, deoarece tot ce şi-a dorit ea vreodată era să fie recunoscută ca parte a sinelui meu întreg.

În acelaşi timp, acceptarea propriei plenitudini face viaţa mai solicitantă – deoarece, odată ce ai făcut-o, trebuie să-ţi trăieşti viaţa cu totul. Una dintre cele mai dureroase descoperiri pe care le-am făcut în mijlocul pădurii întunecate a depresiei a fost că o parte din mine voia să rămân depresiv. Atât timp cât mă agăţam de această moarte vie, viaţa devenea mai uşoară; nu se aştepta mare lucru de la mine, cu siguranţă nu să le fiu de folos altora.

Mi-a scăpat înţelesul profund al unei învăţături biblice pe care întotdeauna am considerat-o la mintea

cocoșului: „...viață și moarte ți-am pus eu astăzi înainte, și binecuvântare și blestem. Alege viața ca să trăiești..." (Deuteronomul 30, 19). De ce, mă întrebam eu, s-ar osteni Dumnezeu să spună ceva atât de evident? Nu reușisem să înțeleg alinarea parșivă la care ajungem câteodată, alegând moartea în viață, scutindu-ne singuri de provocarea de a ne folosi propriile înzestrări, de viața în relații autentice cu ceilalți.

Am putut, în sfârșit, să spun „da" vieții, o alegere pentru care sunt peste măsură de recunoscător, deși *cum* am reușit să o fac rămâne un mister pentru mine. La o bifurcație pe lungul drum de reîntoarcere la plenitudine – atunci când, de fapt, mă plimbam pe un drum de țară, pe lângă un câmp proaspăt arat – mi-am dat seama că un poem prindea contur înlăuntrul meu. Îl ofer, împreună cu neștiința mea, ca pe un semn de speranță, oricui ar putea trece prin furcile caudine ale depresiei.

LA ARAT

Plugul a răvășit dulcele câmp
La iveală au ieșit bulgări diformi de pământ,
Pietroaie și rădăcini încâlcite,
Recolta din an de lamă fu nimicită.
Așa mi-am arat eu viața,
Am răscolit o întreagă istorie
După rădăcinile tuturor relelor mele
Până când chipul mi-a fost răvășit, brăzdat, crestat.

De-ajuns. Am isprăvit.
Ce-a fost desțelenit, așa să și rămână
Răzor de sămânță pentru ce va fi să crească.
Eu am arat ca să dezgrop temeiurile anului ce-a trecut –

Fermierul, pentru a sădi anotimpul înverzirii.

CAPITOLUL V

Să te conduci din interior

ÎNAPOI ÎN LUME

Din străfundurile depresiei, mă întorc acum spre vocația noastră comună, aceea de leadership în lumea acțiunii. Poate părea mai degrabă un salt decât o întoarcere, dar niciuna dintre marile tradiții ale înțelepciunii nu ar privi cu surprindere această tranziție. Mergi suficient de departe în călătoria lăuntrică, ne spun toate – în drumul către adevăratul sine, depășește-ți egoul –, și vei ajunge nu să te pierzi în narcisism, ci să te întorci în lume, purtând cu mai multă eleganță responsabilitățile ce țin de condiția umană.

Aceste cuvinte sunt mai mult decât un procedeu stilistic menit să țeasă laolaltă aceste capitole – ele reprezintă o reflexie fidelă a ceea ce mi s-a întâmplat mie, după

ce am străbătut valea depresiei. La sfârşitul acelei coborâri în întuneric şi izolare, m-am descoperit reangrenat în comunitate, mai capabil să ofer leadership pentru cauzele care mă preocupau.

Deseori respingem noţiunea de „leadership". Părem lipsiţi de modestie şi chiar încrezuţi dacă ne considerăm lideri. Dar dacă este adevărat că suntem creaţi pentru comunitate, atunci leadershipul este vocaţia fiecăruia şi poate fi o eschivare să insişti că nu e aşa. Atunci când trăim în ecosistemul bine închegat pe care-l numim comunitate, toată lumea conduce şi este condusă la rândul ei.

Chiar şi eu – o persoană nepotrivită să fie conducător al oricărei structuri, care a fugit odată în galop de instituţii, călare pe cai mari – aşadar, chiar şi eu am ajuns să înţeleg că, de bine, de rău, conduc prin cuvânt şi faptă, *pur şi simplu pentru că sunt aici,* făcând ceea ce fac. Dacă şi tu eşti aici, făcând ceea ce faci, atunci şi tu exerciţi un anumit tip de leadership.

Modestia este totuşi numai unul dintre motivele pentru care refuzăm ideea de leadership; cinismul vizavi de liderii noştri cei mai cunoscuţi este un altul. Cel puţin în America, viaţa publică aflată în declin a generat prea mulţi lideri egoişti, care par lipsiţi de principii morale, compasiune şi viziune. Dar dacă ne uităm din nou peste

titlurile din presă, vom găsi lideri demni de respect în locuri adesea trecute cu vederea: în Africa de Sud, America Latină și Europa de Est, de exemplu, locuri în care oamenii care au cunoscut un întuneric crunt s-au ridicat să-i conducă pe ceilalți spre lumină.

Cuvintele unuia dintre acești oameni – Václav Havel, dramaturg, dizident, deținut, iar apoi președinte al Republicii Cehe – ne explică în detaliu ce înseamnă leadership, atât într-un cadru larg, cât și într-unul restrâns. În 1990, la câteva luni după ce Cehoslovacia s-a eliberat de sub jugul comunist, Havel a cuvântat în fața unei sesiuni reunite a Congresului SUA: „Tipul de sistem totalitarist comunist a lăsat moștenire, atât națiunii cehe, cât și celei slovace... nenumărați morți, un spectru infinit al suferinței umane, un declin economic profund și, mai presus de toate, o enormă umilire a oamenilor. Ne-a adus orori pe care voi nu le-ați cunoscut niciodată, din fericire ... " (Cred că noi, americanii, ar trebui să mărturisim că unii dintre noi *au cunoscut* asemenea orori.)

> Ne-a dat [totuși] și ceva pozitiv: capacitatea specială de a privi din când în când mai departe decât cei care n-au trecut prin această experiență amară. Un om care nu poate să se miște și să ducă o viață

normală deoarece este ţintuit sub un bolovan are mai mult timp să se gândească la speranţele sale decât un om care nu este prins astfel.

Iată ce vreau eu să vă spun: cu toţii trebuie să învăţăm de la voi multe lucruri, de la cum să ne educăm copiii şi cum să ne alegem reprezentanţii, la cum să ne organizăm viaţa economică pentru a ne duce către prosperitate, şi nu către sărăcie. Dar nu trebuie ca acesta să fie un simplu ajutor din partea celor educaţi, puternici şi bogaţi pentru cei care n-au nimic de oferit în schimb.

Şi noi vă putem oferi ceva: experienţa noastră şi cunoştinţele pe care le-am dobândit de pe urma ei... Această experienţă specifică despre care vorbesc mi-a oferit o certitudine: Conştiinţa precede Fiinţa, şi nu invers, aşa cum pretind marxiştii. Din acest motiv, salvarea acestei lumi omeneşti nu se află în altă parte decât în inima omului, în puterea omului de a reflecta, în modestia şi responsabilitatea umană. Fără o revoluţie globală în sfera conştiinţei omeneşti, nimic nu se va schimba spre mai bine... iar catastrofa spre care se îndreaptă lumea, fie ea ecologică, socială, demografică sau un colaps general al civilizaţiei, va fi inevitabilă.[24]

Puterea necesară unui leadership autentic, ne spune Havel, nu stă în convenţiile externe, ci în inima omului.

Liderii autentici din fiecare cadru – de la familii la state – urmăresc să elibereze inima, pe a lor și pe a celorlalți, pentru ca puterea ei să elibereze lumea.

Nu-mi pot imagina o afirmație mai puternică despre semnificația vieții lăuntrice în problemele externe ale timpurilor noastre, venită din partea unei surse mai credibile: „Conștiința precede Ființa" și „salvarea acestei lumi omenești nu stă în altă parte, decât în inima omului". Realitatea materială, afirmă Havel, nu este factorul fundamental în dinamica istoriei umane. Conștiința este. Conștientizarea este. Gândirea este. Spiritul este. Acestea nu sunt efemerele din vise. Ele sunt punctele interioare ale lui Arhimede, pe care oamenii asupriți și-au sprijinit pârghiile pentru a ridica imensele blocuri de piatră și a elibera schimbarea transformatoare.

Mai e totuși un adevăr pe care Havel, oaspete în țara noastră, a fost prea politicos să ni-l spună. Nu numai marxiștii au crezut că materia este mai puternică decât conștiința, economia este mai importantă decât spiritul, iar circuitul banilor este mai real decât circuitul viziunilor și al ideilor. Și capitaliștii au crezut aceste lucruri – și deși Havel a fost prea politicos să ne-o spună, sinceritatea ne obligă să ne-o spunem noi înșine.

Noi, capitaliștii, avem o tradiție lungă și devastatoare de a crede în puterea realităților externe mult mai mult decât credem în puterea vieții lăuntrice. De câte ori n-ai auzit sau n-ai spus: „Acestea sunt idei inspiratoare, dar realitatea dură e că..."? De câte ori n-ai lucrat în sisteme bazate pe credința că singurele schimbări care contează sunt cele pe care le poți măsura sau contabiliza? De câte ori n-ai văzut oameni ucigând creativitatea prin tratarea politicilor și practicilor tradiționale ca pe niște constrângeri absolute în legătură cu ceea ce putem face?

Aceasta nu este doar o problemă a marxismului; este o problemă umană. Dar marea revelație a tradiției noastre spirituale este că noi – în special aceia dintre noi care se bucură de libertate politică și de o relativă afluență – nu suntem victime ale acestei societăți: noi suntem co-creatorii ei. Trăim într-o și printr-o interacțiune complexă a spiritului cu materia, a puterilor din noi cu lucrurile din lumea „de afară". Realitatea externă nu ne influențează ca o constrângere fundamentală: dacă noi, cei privilegiați, ne simțim închiși, este pentru că noi am contribuit la propria noastră întemnițare.

Tradițiile spirituale nu neagă realitatea lumii exterioare. Ele afirmă numai că noi ajutăm la crearea acestei lumi proiectându-ne spiritul asupra ei, la bine sau la rău.

Dacă instituțiile noastre sunt rigide, asta se întâmplă din cauză că inimile noastre se tem de schimbare; dacă ne pun într-o competiție absurdă unul cu celălalt, asta se întâmplă din cauză că noi prețuim victoria mai presus de orice; dacă nu le pasă de binele oamenilor, asta se întâmplă din cauză că, pe de o parte, și noi suntem lipsiți de suflet.

Putem face alegeri cu privire la ceea ce vrem să proiectăm și, prin intermediul acestor alegeri, vom ajuta la construirea lumii, așa cum este ea. Conștiința precede ființa: conștiința, a mea și a ta, poate forma, deforma sau reforma lumea. Colaborarea noastră în crearea lumii reprezintă sursa unei responsabilități extraordinare și uneori dureroase – și sursa unei profunde speranțe de schimbare. Ea este baza chemării noastre comune spre leadership, adevărul care face lideri din noi toți.

UMBRE ȘI SPIRITUALITATE

Un lider este cineva care are puterea să arunce umbră sau lumină peste o anumită parte a lumii și peste viețile oamenilor care trăiesc acolo. Un lider modelează etosul în care trebuie să trăiască ceilalți, un etos plin de lumină, ca raiul, sau întunecat, ca iadul. Un *bun* lider este

profund conștient de interacțiunea internă dintre umbră și lumină, ca nu cumva actul de leadership să facă mai mult rău decât bine.

Mă gândesc, de exemplu, la profesorii care creează condiții în care tinerii trebuie să petreacă atât de multe ore: unii dintre ei radiază o lumină care permite noii culturi să înflorească, în timp ce alții aruncă o umbră sub care mlădițele mor. Mă gândesc la părinții care generează efecte asemănătoare în viața familiilor lor sau la preoții care fac același lucru cu parohii întregi. Mă gândesc la directorii executivi ai corporațiilor, ale căror decizii zilnice sunt cauzate de dinamica internă, dar care rareori reflectează asupra acelor motivații sau le cred măcar a fi reale.

Avem o tradiție îndelungată de abordare a leadershipului prin intermediul „puterii gândirii pozitive". Vreau să contrabalansez această abordare acordând atenție specială tendinței noastre ca lideri de a arunca mai mult umbră decât lumină. Leadershipul este o muncă grea, pentru care deseori ești criticat și rareori răsplătit, așadar, este de înțeles că avem nevoie să ne susținem prin gânduri pozitive. Dar nereușind să ne uităm la umbrele noastre, alimentăm o iluzie periculoasă pe care liderii o tolerează adesea: și anume că eforturile noastre sunt

întotdeauna bine intenționate, puterea noastră este întotdeauna una inofensivă, iar problema se află tot timpul la oamenii aceia dificili pe care încercăm să-i conducem!

Aceia dintre noi care acceptăm bucuroşi poziţiile de leadership, în special de leadership public, tindem să fim extravertiți, lucru care de obicei însemnă că adesea ignorăm ceea ce se petrece în interiorul nostru. Dacă avem vreun fel de viață interioară, o „compartimentăm", ținând-o îngrădită față de munca noastră publică. Bineînțeles, acest lucru permite umbrei să crească nestingherită, până când iese la lumină, uriașă, pe domeniul public, o problemă pe care o știm bine din politicile noastre autohtone. Liderii n-au nevoie numai de deprinderi practice pentru a administra lumea externă, ci și de deprinderi spirituale pentru a călători spre interior, către sursa comună a umbrei şi luminii.

Spiritualitatea, ca și leadershipul, este un lucru greu de definit. Totuşi, Annie Dillard ne-a oferit o imagine vie a ceea ce înseamnă spiritualitatea autentică: „În adâncuri se află violența și teroarea cu privire la care psihologia ne-a avertizat. Dar dacă vei încăleca acești monștri și-i vei duce până jos, dacă te vei arunca împreună cu ei mai departe, peste marginea lumii, vei da de ceea ce științele nu pot localiza sau numi, substratul, oceanul, matricea sau

eterul în care plutește tot restul, ceea ce dă binelui puterea de a fi bine și răului, puterea de a fi rău, câmpul unificat: grija noastră complexă și inexplicabilă a unuia pentru celălalt și pentru viața noastră aici, laolaltă. Acesta este un dat. Nu este ceva deprins."[25]

Dillard numește aici două caracteristici esențiale ale fiecărei călătorii spirituale. Una dintre ele este că o călătorie ne va duce spre interior și în jos, către cele mai dure realități ale vieții noastre, nu în exterior și în sus, către abstractizare, idealizare și predici. Călătoria spirituală merge în direcția opusă puterii gândirii pozitive.

De ce trebuie să mergem spre interior și în jos? Deoarece, pe măsură ce facem acest lucru, vom întâlni întunericul pe care îl purtăm în noi înșine – sursa fundamentală a umbrelor pe care le aruncăm asupra altor oameni. Dacă nu înțelegem că dușmanul se află în interior, vom găsi o mie de modalități de a transforma pe cineva „din afară" în dușman, devenind lideri care îi asupresc pe ceilalți, în loc să-i elibereze.

Dar, spune Annie Dillard, dacă vom încăleca monștrii aceștia și-i vom duce până jos, vom pătrunde într-un loc prețios – în „câmpul unificat: grija noastră complexă și inexplicabilă a unuia pentru celălalt", în comunitatea pe care o împărtășim, dincolo de suprafața sfărâmată a

vieţilor noastre. Un leadership bun vine de la oamenii care au străpuns întunericul lăuntric şi au ajuns în locul în care suntem laolaltă unii cu alţii, de la oamenii care ne pot conduce şi pe noi, restul, către locul „plenitudinii ascunse", deoarece ei au fost deja acolo şi cunosc drumul.

Václav Havel ar fi familiarizat cu călătoria pe care o descrie Annie Dillard, deoarece, atunci când petreci ani întregi „ţintuit sub un bolovan", nu poţi merge decât în jos. Această imagine sugerează nu numai opresiunea politică sub care toţi cehii erau forţaţi să trăiască, ci şi starea de depresie care l-a cuprins pe Havel atunci când se lupta să supravieţuiască în regimul comunist.

În 1975, această depresie l-a îndemnat pe Havel să-i scrie o scrisoare deschisă de protest lui Gustáv Husák, şeful Partidului Comunist Cehoslovac. Scrisoarea lui – din cauza căreia Havel a fost aruncat în închisoare şi care a devenit manifestul unei mişcări subterane ce a instigat Revoluţia de Catifea din 1989 – a reprezentat, după cum spune Havel, o procedură de „autoterapie", o alternativă la suicid, expresie a deciziei lui de a nu mai trăi divizat. După cum au scris Vincent şi Jane Kavaloski, Havel „a simţit că ar mai fi putut să tacă numai cu riscul de a «trăi o minciună» şi de a se distruge pe sine din interior."[26]

Aceasta este opțiunea pe care o avem atunci când suntem „țintuiți sub un bolovan" de orice fel, aceeași opțiune pe care Nelson Mandela a ales-o atunci când a folosit cei douăzeci și opt de ani petrecuți în detenție pentru a se pregăti lăuntric pentru leadership, în loc să se înece în disperare. În cele mai opresive condiții, oameni precum Mandela, Havel și nenumărați alții ajung până jos, călătoresc prin întunericul lor lăuntric – și ies la lumină cu capacitatea de a ne conduce pe noi, ceilalți, către comunitate, către „grija noastră complexă și inexplicabilă a unuia pentru celălalt".

Annie Dillard ne oferă o imagine puternică a călătoriei lăuntrice și ne spune ce s-ar putea întâmpla, dacă ar fi s-o întreprindem. Totuși, de ce ar vrea cineva să întreprindă o asemenea călătorie, cu nenumăratele ei primejdii și greutăți? Protestăm împotriva ei cu fiecare parte din noi – tocmai de aceea ne exteriorizăm cu totul. Este cu mult mai ușor să avem de-a face cu lumea exterioară, să ne petrecem viețile manevrând ce este concret, instituțiile și pe ceilalți oameni, în loc să ne ocupăm de sufletele noastre. Ne place să vorbim despre lumea exterioară ca și cum ar fi infinit de complexă și solicitantă, dar este floare la ureche în comparație cu labirintul vieților noastre lăuntrice!

Iată o poveste scurtă din viaţa mea despre motivul pentru care cineva ar dori să întreprindă călătoria lăuntrică. Pe la patruzeci şi ceva de ani m-am hotărât să mă înscriu într-un program numit Outward Bound („Orientaţi spre exterior"). Eram chiar la începutul primei depresii, fapt de care îmi dădeam seama vag pe atunci, şi am crezut că Outward Bound ar putea fi un loc în care să fac o schimbare în viaţa mea şi să învăţ câteva lucruri de care aveam nevoie.

Am ales cursul de o săptămână, pe Hurricane Island (Insula Uraganului), în largul coastelor statului Maine. Ar fi trebuit să-mi dau seama după acest nume ce mă aştepta; data viitoare mă voi înscrie la vreun curs numit Happy Gardens (Grădinile Vesele) sau Pleasant Valley (Valea Fermecătoare)! Deşi a fost o săptămână cu multe învăţături, comuniune profundă şi o reală dezvoltare, a fost, în acelaşi timp, şi o săptămână de teamă şi dezgust.

Pe la jumătatea săptămânii am înfruntat provocarea de care mă temeam cel mai mult. Unul dintre instructori m-a pus să urc până la marginea unei stânci, la circa 35 de metri deasupra pământului. Mi-a legat o frânghie foarte subţire de mijloc – o frânghie care arăta uzată şi părea că începe să se destrame – şi mi-a spus să cobor stânca „în rapel".

– Ce să fac? am întrebat eu.

– Dă-ți drumul, pur și simplu! mi-a explicat instructorul, în maniera tipică programului Outward Bound.

Așa că mi-am dat drumul – și m-am izbit imediat de o proeminență, la vreun metru și ceva sub marginea stâncii, cu o forță care mi-a zguduit oasele și creierul.

Instructorul a privit în jos către mine:

– Nu cred că ai înțeles.

– Așa e, am zis eu, nefiind în postura de a-l contrazice. Păi, și ce ar trebui să fac?

– Singurul mod de face asta, a zis el, este să te lași pe spate cât de mult poți. Trebuie să ajungi cu corpul în unghi drept față de stâncă, astfel încât greutatea să fie în picioare. E paradoxal, dar e singurul mod care funcționează.

Eu știam că nu are dreptate, desigur. Eu știam că secretul e să iau muntele în brațe și să stau cât mai aproape de stâncă. Așadar, am mai încercat o dată, după cum știam eu – și m-am izbit de următoarea proeminență la încă un metru mai jos.

– Tot nu merge, a spus instructorul, încercând să mă ajute.

– Bine, am zis, mai spune-mi o dată ce ar trebui să fac.

– Apleacă-te mult în spate, a zis el, şi fă următorul pas.

Următorul pas era unul foarte mare, dar l-am făcut – şi, minunea minunilor, a mers. M-am lăsat pe spate în gol, cu privirea fixată spre ceruri, în rugăciune, am făcut paşi mici de tot şi am început să cobor pe suprafaţa stâncoasă, căpătând încredere la fiecare pas.

Eram pe la jumătate, atunci când al doilea instructor m-a strigat de jos:

– Parker, cred că ai face mai bine să te opreşti şi să vezi ce se află sub picioarele tale.

Mi-am coborât privirea foarte încet – ca să nu mă dezechilibrez – şi am văzut că mă apropiam de o gaură adâncă în stâncă.

Ca să cobor, ar fi trebuit să ocolesc gaura, ceea ce însemna că nu mai puteam menţine linia dreaptă de coborâre cu care mă obişnuisem. Ar fi trebuit să schimb direcţia şi să mă arunc pe lângă gaură, la stânga sau la dreapta. Ştiam sigur că dacă aş încerca să fac aşa ceva, asta ar duce direct la moartea mea – aşa că am îngheţat, paralizat de frică.

Al doilea instructor m-a lăsat să atârn acolo tremurând, în tăcere, un timp care mi s-a părut foarte lung. Într-un final, mi-a strigat aceste cuvinte folositoare:

– Parker, s-a întâmplat ceva?

Nici până-n ziua de azi nu știu de unde mi-au venit acele vorbe, deși am doisprezece martori care să ateste că le-am rostit. Cu o voce pregnantă și pițigăiată, i-am zis:

– Nu vreau să vorbesc despre asta.

– Atunci, a zis al doilea instructor, e timpul să afli mottoul programului Outward Bound.

„O, ce bine," m-am gândit. „Eu mai am puțin și mor, iar ea îmi va spune un motto!"

Și atunci a strigat cuvintele pe care sper să nu le uit niciodată, cuvinte al căror impact și semnificație le simt încă: „Dacă nu poți să ieși dintr-o situație, intră în ea!"

Multă vreme am crezut în conceptul „cuvântului întrupat", dar până atunci nu-l trăisem. Profesoara mea a rostit niște cuvinte atât de convingătoare, încât ele au trecut de mintea mea, mi-au intrat în trup și mi-au însuflețit picioarele și tălpile. N-avea să mă salveze niciun elicopter; instructorul de pe stâncă nu avea să mă tragă înapoi de frânghie; n-aveam nicio parașută în rucsac care să mă facă să plutesc spre pământ. N-aveam nicio cale de

ieşire din dilemă, decât să intru în ea – aşa că picioarele au început să mi se mişte şi, în câteva minute, am ajuns jos, în siguranţă.

De ce ar vrea cineva să se îmbarce în călătoria lăuntrică descurajantă despre care scrie Annie Dillard? Deoarece nu există nicio cale de ieşire din viaţa ta lăuntrică, aşa că ai face bine să intri în ea. În călătoria spirituală către interior şi în jos, singura cale de ieşire este să intri şi să răzbaţi pe partea cealaltă.

AFARĂ DIN UMBRĂ, LA LUMINĂ

Dacă noi, ca lideri, vrem să aruncăm mai puţină umbră şi mai multă lumină, trebuie să încălecăm anumiţi monştri şi să-i ducem până jos de tot, să explorăm umbrele pe care ei le creează şi să experimentăm transformarea ce poate veni pe măsură ce noi „intrăm" în propriile noastre vieţi spirituale. Iată un bestiar cu cinci asemenea monştri. Cei cinci nu reprezintă pentru mine ceva teoretic; i-am cunoscut personal pe fiecare dintre ei în timp ce mă cufundam în depresie. Tot ei sunt monştrii de care mă ocup atunci când coordonez retrageri spirituale, în care lideri de tot felul – directori executivi, preoţi, părinţi,

profesori, cetățeni și căutători – întreprind o călătorie lăuntrică spre un teritoriu comun.

Primul monstru care aruncă umbre este nesiguranța în privința identității și valorii. Mulți lideri au o personalitate extravertită, care face ca această umbră să nu se vadă prea bine. Uneori însă, extravertirea se dezvoltă ca o modalitate de a face față lipsei de încredere în sine: plonjăm în activități exterioare pentru a dovedi că suntem valoroși – sau pur și simplu pentru a eluda întrebarea. Există, în special printre bărbați, o formă bine cunoscută a acestui sindrom, în care identitatea noastră devine atât de dependentă de asumarea unui rol extern, încât devenim depresivi și putem chiar muri, atunci când rolul respectiv ne este luat.

Când suntem nesiguri în legătură cu propriile identități, ne creăm medii care-i privează pe ceilalți oameni de identitățile *lor*, ca modalitate de a o susține pe a noastră. Acest lucru se întâmplă mereu în familiile în care părinții nu se plac pe ei înșiși și le insuflă copiilor o stimă de sine redusă. Se întâmplă și la locul de muncă: de câte ori n-am sunat la o firmă sau la un cabinet și am auzit: „Cabinetul doctorului Jones, Nancy la telefon." Șeful are un titlu și un nume de familie, dar persoana (de obicei o femeie)

care răspunde la telefon nu le are, deoarece şeful a decretat astfel.

Există mecanisme în tot felul de instituţii prin care cei mulţi sunt privaţi de identităţile lor, pentru ca cei puţini să o accentueze pe a lor, de parcă identitatea ar fi un joc cu sumă nulă, o situaţie în care fie pierzi, fie câştigi. Priviţi într-o sală de clasă, de exemplu, în care un profesor nesigur pe el îi forţează pe studenţi să fie stenografi pasivi ai bagajului său de cunoştinţe, ceea ce conferă profesorului un simţ al individualităţii mai accentuat, ştirbindu-l totodată pe cel al studenţilor vulnerabili. Sau priviţi la un spital în care doctorii transformă pacienţii în obiecte – „rinichiul din salonul 410" – ca modalitate de a-şi reclama superioritatea, chiar în momentul în care pacienţii vulnerabili au nevoie disperată de un simţ al sinelui.

Bineînţeles că lucrurile nu stau întotdeauna aşa. Există medii şi instituţii conduse de oameni ale căror identităţi nu depind de a-i priva pe ceilalţi de identitatea lor. Dacă te afli într-o asemenea familie, şcoală sau într-un asemenea birou sau spital, sentimentul de sine îţi este accentuat de către lideri care ştiu cine sunt.

Aceşti lideri posedă un dar disponibil tuturor celor care întreprind o călătorie lăuntrică: ei ştiu că identitatea

nu depinde de rolul jucat sau de puterea pe care acesta ne-o conferă asupra altora. Ea depinde doar de simplul fapt că toți suntem copiii lui Dumnezeu, prețuiți prin noi înșine și pentru noi înșine. Atunci când un lider se bazează pe această cunoaștere, ceea ce se întâmplă în familie, la birou, în clasă sau la spital poate fi însuflețitor pentru toți cei implicați.

O a doua umbră înăuntrul multora dintre noi o reprezintă credința că universul este un câmp de bătălie, ostil intereselor umane. Ați observat cât de des folosim la muncă imagini legate de război, în special în cadrul organizațiilor. Vorbim despre tactici și strategii, aliați și inamici, victorii și înfrângeri, „acționează sau mori". Dacă nu reușim să fim extraordinar de competitivi, ne sugerează aceste imagini, vom avea cu siguranță de pierdut, deoarece lumea în care trăim este în esență o vastă zonă de război.

Din nefericire, viața este plină de profeții care se autoîmplinesc. Tragedia acestei umbre lăuntrice, frica noastră de a pierde o luptă, constă în aceea că ajută la crearea condițiilor în care oamenii se simt obligați să trăiască de parcă ar fi la război. Da, lumea este competitivă, dar în mare parte pentru că noi o facem să fie așa. Unele dintre cele mai bune instituții ale noastre, de la corporații

la agenţii de schimb şi şcoli, află că mai există o modalitate de a face afaceri, o modalitate consensuală, cooperantă şi cu caracter comun: ele împlinesc o profeţie diferită şi creează o realitate diferită.

Darul pe care îl primim în călătoria lăuntrică este înţelegerea faptului că universul lucrează întru totul în slujba binelui. Structura realităţii nu este cea a unei bătălii. Realitatea nu vrea capul nimănui. Da, moartea există, dar ea este parte din ciclul vieţii, iar atunci când învăţăm să ne mişcăm cu graţie în acest ciclu, o armonie deplină îşi face loc în vieţile noastre. Adevărul spiritual care spune că, în natura realităţii, armonia este mai importantă decât starea de război ar putea să transforme această umbră a leadershipului – şi să ne transforme şi instituţiile.

A treia umbră des întâlnită printre lideri este „ateismul funcţional", credinţa că nouă ne revine responsabilitatea supremă pentru orice. Aceasta este convingerea inconştientă şi neverificată că, dacă e să se întâmple un lucru bun aici, noi suntem cei care trebuie să-l facem să se întâmple – o convingere deţinută chiar şi de oamenii care vorbesc destul de mult despre Dumnezeu.

Această umbră provoacă patologie la fiecare nivel al vieţii noastre. Ne face să ne impunem voinţa asupra

celorlalți, tensionând relațiile, câteodată până la a le rupe. Culminează adesea cu epuizare, depresie și disperare, pe măsură ce aflăm că lumea nu se va supune voinței noastre, iar noi devenim înveninați din această pricină. Ateismul funcțional este umbra care duce și la frenezie colectivă. Acest lucru explică de ce, într-un grup obișnuit, tăcerea nu poate fi suportată mai mult de 15 secunde: noi credem că dacă nu facem zgomot, nu se întâmplă nimic bun și că ceva trebuie să fie pe moarte.

Darul pe care îl primim în călătoria lăuntrică este cunoașterea faptului că acțiunile noastre nu sunt unice în lume. Nu numai că mai sunt și alte acțiuni, dar unele dintre ele sunt, cel puțin câteodată, mai bune decât ale noastre! Învățăm că nu trebuie să purtăm singuri toată povara, ci că putem să o împărțim cu ceilalți, eliberându-ne pe noi și acordându-le lor puterea. Învățăm că uneori suntem liberi să lăsăm povara jos, cu totul. Comunitatea extinsă ne cere să facem numai ceea ce putem și să încredințăm altora restul.

A patra umbră aflată în interiorul nostru și printre noi este frica, în mod deosebit frica de haosul natural al vieții. Mulți dintre noi – părinți, profesori și directori executivi – suntem profund devotați eliminării tuturor urmelor de haos din lume. Vrem să organizăm și să

orchestrăm totul atât de temeinic, încât dezordinea să nu iasă niciodată la suprafaţă în jurul nostru şi să ameninţe că ne va copleşi („dezordine" a se citi dezacord, inovaţie, provocare şi schimbare). În familii, biserici şi corporaţii, această umbră se prezintă sub forma rigidităţii regulilor şi a procedurilor, creând un etos care nu ne dă putere, ci ne face prizonieri. (Şi-atunci, bineînţeles, dezordinea de care trebuie să ne ocupăm sunt prizonierii care încearcă să evadeze!)

Perspectiva pe care o dobândim în călătoria lăuntrică este aceea că haosul e precondiţia creativităţii: aşa cum ne spune orice mit creaţionist, viaţa însăşi a apărut din neant. Chiar şi ceea ce a fost creat trebuie să se întoarcă în haos, din când în când, pentru a putea fi regenerat într-o formă mai vitală. Atunci când un lider se teme într-atât de tare de haos, încât încearcă să-l elimine, umbra morţii va cădea asupra a tot ceea ce abordează respectivul lider – deoarece răspunsul suprem la toată dezordinea vieţii este moartea.

Ultimul meu exemplu de umbră pe care liderii o proiectează este, în mod paradoxal, negarea morţii înseşi. Deşi câteodată ucidem anumite lucruri cu mult înainte să le vină vremea, trăim totodată negând faptul că toate lucrurile trebuie să moară la vremea lor. Liderii care

participă la această negare le cer adesea oamenilor din jurul lor să continue să resusciteze lucruri care nu mai sunt în viață. Proiecte și programe ce trebuiau întrerupte de mult timp sunt ținute în viață cu ajutorul aparatelor pentru a servi nesiguranțelor unui lider care nu vrea ca nimic să moară atât timp cât el sau ea e la post.

În negarea morții pândește un alt fel de frică: frica de eșec. În cele mai multe organizații, eșecul înseamnă o înștiințare de concediere, chiar dacă acel eșec, „acea moarte măruntă", a avut loc pentru un scop mai înalt. E interesant că știința, atât de prețuită în cultura noastră, pare să fi trecut peste această frică. Un om de știință bun nu se teme de moartea unei ipoteze, deoarece „eșecul" clarifică pașii ce trebuie făcuți către adevăr, câteodată mai mult decât ipoteza care vine după ea. Cei mai buni lideri, în orice cadru, îi răsplătesc pe oamenii care-și asumă riscuri justificate, chiar dacă este posibil ca ei să dea greș. Acești lideri știu că moartea unei inițiative – dacă a fost testată din motive bune – reprezintă întotdeauna o sursă nouă de învățare.

Darul pe care îl primim în călătoria lăuntrică este cunoașterea faptului că moartea vine în cele din urmă pentru orișice – și cu toate astea, moartea n-are ultimul cuvânt de spus. Permițând unui lucru să moară atunci

când i-a venit vremea, creăm condiţiile sub care o viaţă nouă poate să apară.

MUNCA INTERIOARĂ ÎN COMUNITATE

Oare putem să ne ajutăm unii pe alţii să ne ocupăm de problemele intrinseci ale leadershipului? Putem, iar eu cred că trebuie să o facem. În postura de lideri, desele noastre eşecuri de a ne ocupa de viaţa interioară lasă prea mulţi indivizi şi instituţii pe întuneric. De la familie, la corporaţie şi la corpul politic, avem probleme parţial din cauza umbrelor pe care le-am amintit. Şi cum nu avem cale de ieşire, trebuie să intrăm în ele – ajutându-ne unii pe alţii în cercetarea vieţilor noastre interioare. În ce ar putea consta acest ajutor?

În primul rând, am putea să preţuim mai mult „munca interioară". Această expresie ar trebui să devină obişnuită cel puţin în familii, şcoli şi instituţii religioase, ajutându-ne să înţelegem că munca interioară este la fel de reală ca cea exterioară şi implică abilităţi ce se pot dezvolta, precum ţinerea unui jurnal, lectura reflexivă, prietenia spirituală, meditaţia şi rugăciunea. Putem să-i învăţăm pe copiii noştri ceva ce părinţii lor n-au ştiut

dintotdeauna: dacă oamenii sar peste munca interioară, atunci și munca lor exterioară va avea de suferit.

În al doilea rând, am putea să răspândim vestea că, deși munca interioară este o chestiune profund *personală*, ea nu este obligatoriu și o chestiune *privată*: munca interioară poate fi sprijinită în cadrul comunității.

Într-adevăr, munca interioară făcută laolaltă este contrapunctul vital al muncii interioare solitare. Lăsați singuri, s-ar putea să ne autoiluzionăm în moduri pe care ceilalți pot să ne ajute să le corectăm.

Dar *cum* oferă o comunitate acest fel de ajutor reprezintă o întrebare esențială. Suntem înconjurați de comunități bazate pe practica „îndreptării reciproce" – o practică totalitaristă, în cele din urmă, care obligă sufletele timide să se ascundă. Din fericire există și alte modele de discernământ și sprijin comun.

Există, de exemplu, comisia de claritate a quakerilor, pe care am menționat-o mai înainte în această carte. Aduci o problemă personală în atenția unui mic grup de oameni cărora le este interzis să-ți sugereze „soluții" sau să-ți dea sfaturi, dar care îți pun, timp de trei ore, întrebări sincere și deschise pentru a te ajuta să-ți descoperi adevărul interior. Acest gen de procedee specifice comunității sunt de ajutor, dar nu sunt invazive. Ne ajută să

examinăm întrebări şi posibilităţi, dar ne interzic să judecăm, dându-ne voie să servim drept moaşe la naşterea unei conştiinţe ce nu poate veni decât din interior.[27]

Secretul acestei forme de comunitate presupune deţinerea unui paradox – paradoxul de a avea relaţii în care ne protejăm singurătatea unul altuia. Trebuie să ne reunim în moduri care respectă solitudinea sufletului, care evită violenţa neintenţionată pe care o săvârşim atunci când vrem să ne salvăm unii pe ceilalţi, care evocă abilitatea noastră de a susţine o altă viaţă fără a-i dezonora misterul, neîncercând niciodată să-i constrângem pe ceilalţi să vină în întâmpinarea propriilor noastre nevoi.

Este cu putinţă ca oamenii să trăiască împreună astfel, deşi ar putea fi greu să vezi dovezi ale acestui fapt în viaţa de zi cu zi. Dovada mea vine în parte din călătoria mea prin depresia clinică, din vindecarea pe care am experimentat-o când câţiva oameni au găsit modalităţi de a-mi fi alături fără a-mi încălca integritatea sufletească. Deoarece ei nu erau conduşi de propriile lor frici, fricile care ne duc ori la „repararea", ori la abandonarea celuilalt, ei mi-au oferit o punte către umanitate. Acea punte a constituit cea mai profundă formă de leadership pe care mi-o pot imagina – să conduci o persoană suferindă, dintr-o moarte vie, înapoi spre viaţă.

În al treilea rând, ne putem reaminti unii altora de rolul dominant pe care frica îl joacă în viețile noastre, de toate modurile în care frica zădărnicește potențialurile pe care le-am analizat în acest capitol. Nu e întâmplător că toate tradițiile de înțelepciune din lume se ocupă de problema fricii, deoarece toate își au originea în lupta omului de a învinge acest vechi dușman. Și toate aceste tradiții, în ciuda diversității lor extraordinare, se reunesc într-un singur îndemn pentru cei care le urmează: „Să nu-ți fie frică."

Nefiind străin de frică, a trebuit să citesc aceste cuvinte cu grijă, astfel încât să nu le deformez într-un sfat descurajant pentru perfecțiune. „Să nu-ți fie frică" nu înseamnă că nu putem *avea* frică. Toată lumea are câte-o frică, iar oamenii care acceptă chemarea leadershipului au parte adesea de multă frică. Mai degrabă cuvintele ne spun că nu trebuie să *fim* frica pe care o avem. Nu trebuie să conducem cuprinși de frică, dând astfel naștere unei întregi lumi în care frica se înmulțește.

Avem locuri înăuntrul nostru unde dăinuie frica, dar mai avem și alte locuri – locuri ce poartă nume precum încredere, speranță și credință. Putem să alegem să conducem dintr-unul din *acele* locuri, să stăm pe un teren care să nu fie înțesat de faliile tectonice ale fricii, să ne

îndreptăm spre ceilalţi dintr-un loc plin de speranţă, nu de anxietate. Stând într-unul dintre acele locuri, frica s-ar putea să rămână aproape, iar spiritul nostru să tremure încă. Dar acum stăm pe un teren care ne va susţine, teren de unde îi putem conduce pe alţii către o cale de a exista în lume mai plină de încredere, de speranţă, de credinţă.

CAPITOLUL VI

Există un anotimp

DE LA LIMBAJ, LA VIAȚĂ

Pe parcursul acestei cărți, am privit individualitatea și vocația prin lentile metaforice, de la „sămânța" adevăratului sine, care este sădită în lume la nașterea noastră, până la „călătoria" pe care o facem prin întuneric, către lumină. Sfârșesc cu încă o metaforă, privind individualitatea și vocația prin intermediul rotației anotimpurilor.

Metafora anotimpurilor ne aprofundează înțelegerea celorlalte metafore. Semințele trec prin etapele vieții lor, într-un ciclu nesfârșit al anotimpurilor – iar ciclul anotimpurilor ne reamintește că această călătorie nu se termină niciodată. Viețile noastre participă la mitul eternei reîntoarceri: ne rotim în cercuri și coborâm în spirală, fără a răspunde niciodată definitiv la întrebările: „Cine

sunt eu?" şi „Al cui sunt eu?", dar, după cum spune Rilke, „trăind întrebările" pe parcursul întregii vieţi.[28]

De asemenea, metafora anotimpurilor conferă cercetării noastre o nouă perspectivă. Scoate căutarea individualităţii şi a vocaţiei dincolo de originile sale, în profunzimile vieţii lăuntrice, din comunitatea umană şi chemarea ei spre leadership, şi o duce în lumea naturii, cea mai vastă dintre toate lumile vizibile în care sunt integrate vieţile noastre.

Bineînţeles că metaforele reprezintă mai mult decât nişte figuri de stil: deşi neintenţionat, majoritatea dintre noi folosesc metafore pentru a denumi experienţele vieţii. Totuşi, aceste metafore personale fac mult mai mult decât să descrie realitatea, aşa cum o ştim noi. Însufleţite de imaginaţia noastră, una dintre cele mai vitale puteri pe care le avem, metaforele noastre *devin* adesea realitate, mutându-se din limbaj în viaţa efectivă.

Cunosc oameni care spun: „Viaţa e ca un joc de noroc – unii câştigă, alţii pierd." Această metaforă poate da naştere sentimentului fatalist că vor pierde sau obsesiei de a-şi forţa norocul. Cunosc alţi oameni care spun: „Viaţa e ca un câmp de bătălie – îţi învingi duşmanul sau duşmanul te învinge pe tine." Dar această metaforă poate ajunge să îţi creeze duşmani la fiecare colţ şi să-ţi insufle

sentimentul permanent de asediu. Am face bine să ne alegem înțelept metaforele.

Cred că anotimpurile reprezintă o metaforă înțeleaptă pentru cursul vieții. Sugerează că viața nu e nici câmp de bătălie, nici joc de noroc, ci este un lucru nemărginit mai bogat, mai promițător, mai real. Ideea potrivit căreia viețile noastre sunt precum eternul ciclu al anotimpurilor nu neagă zbuciumul sau bucuria, pierderea sau câștigul, întunericul sau lumina, ci ne încurajează să le acceptăm pe toate – și să aflăm în toate oportunități de dezvoltare.

Dacă am trăi aproape de natură, într-o comunitate agricolă, anotimpurile, atât ca metaforă, cât și ca realitate, ne-ar contura în permanență viețile. Dar metafora supremă a epocii noastre nu provine din agricultură – provine din meșteșugărit. Noi nu credem că ne „cultivăm" viețile – noi credem că le „facem". Ascultați numai cum folosim cuvântul în discursul de zi cu zi: ne facem timp, ne facem prieteni, ne facem înțeleși, facem bani, ne facem un trai, facem dragoste.

L-am auzit odată pe Alan Watts remarcând că un copil chinez va întreba: „Cum crește un bebeluș?" Pe când un copil american va întreba „Cum se fac bebelușii?" De la o vârstă fragedă asimilăm ideea arogantă a culturii

noastre cum că fabricăm totul, reducând lumea înconjurătoare la un simplu „material brut", lipsit de orice valoare, până când noi ne impunem planurile și munca asupra lui.

Dacă acceptăm ideea că viețile noastre sunt dependente de ciclul inexorabil al anotimpurilor, sub un joc al puterilor cu care putem conspira, dar pe care nu-l vom putea controla niciodată, ne aruncăm cu capul înainte într-o cultură care insistă, împotriva tuturor dovezilor, că ne putem face viața așa cum vrem, oricând vrem. Și mai profund, ne aruncăm cu capul înainte în egoul nostru, care vrea să creadă cu disperare că deținem tot timpul controlul.

Trebuie să punem sub semnul întrebării și să corectăm aceste distorsiuni ale culturii și egoului – să le corectăm către moduri de a gândi, de a face și de a fi bazate pe respect pentru ecologia vie a vieții. Spre deosebire de „materialul brut" de la care avem toate pretențiile, această ecologie are pretenții de la noi, chiar în timp ce ne susține viețile. Ne aflăm aici nu numai pentru a transforma lumea, ci și pentru a fi transformați.

Transformarea este dificilă, așadar, e bine de știut că în metafora vieții ca ciclu al anotimpurilor găsim și alinare, dar și provocări. Luminați de acest tablou, ne

dăm seama că nu suntem singuri în univers. Suntem participanți într-o vastă comuniune a ființei și, dacă ne deschidem către călăuzirea ei, putem învăța din nou cum să trăim în această măreață și binevoitoare comunitate a adevărului. Putem și trebuie să o facem – dacă vrem ca știința noastră să fie plină de omenie, instituțiile noastre să ne sprijine, vindecările să ne fie profunde, viețile să ne fie autentice.

TOAMNA

Toamna este un anotimp de o extraordinară frumusețe, dar și un anotimp al decăderii: zilele se scurtează, lumina e difuză, iar abundența verii se descompune către moartea hibernală. Ce face natura în timpul toamnei, pusă față-n față cu iarna inevitabilă? Împrăștie semințele care vor aduce o cultură nouă la primăvară – și le împrăștie cu o degajare uimitoare.

Din experiența mea, toamna sunt rareori conștient că semințele sunt sădite. În schimb, gândul îmi stăruie asupra faptului că vegetația verde a verii se usucă și începe să moară. Încântarea pe care mi-o produc culorile toamnei este mereu umbrită de melancolie, un sentiment al unei pierderi iminente, accentuat doar de frumusețea

care mă înconjoară. Mă deprimă mai rău perspectiva morții decât mă bucură speranța noii vieți.

Dar pe măsură ce explorez paradoxul morții și însămânțării din anotimpul toamnei, simt puterea metaforei. În evenimentele autumnale din propria mea experiență de viață, mă concentrez ușor pe aparențe – pe declinul sensului, pe descompunerea relațiilor, pe moartea unui proiect profesional. Și totuși, dacă privesc mai în profunzime, aș putea să văd nenumăratele posibilități care sunt sădite ca să dea rod într-un anotimp viitor.

Privind în retrospectivă, pot să văd în viața mea ce n-am văzut la momentul respectiv – cum serviciul pe care l-am pierdut m-a ajutat să găsesc o muncă pe care trebuia să o fac, cum indicatorul „drum închis" m-a făcut să mă întorc pe un teren pe care trebuia să călătoresc, cum pierderi care păreau iremediabile m-au silit să desluşesc înțelesuri pe care trebuia să le aflu. La suprafață părea că viața se împuținează, dar, în tăcere și din abundență, semințele noii vieți erau sădite tot timpul.

Această concepție plină de speranță că viața stă ascunsă în moarte este cu siguranță accentuată de splendorile vizuale ale toamnei. Ce artist ar fi pictat vreodată un anotimp al morții într-o asemenea paletă de culori vii, dacă natura n-ar fi făcut-o prima? Are moartea o

frumusețe pe care noi – care ne temem de ea și o găsim urâtă și respingătoare – n-o putem vedea? Cum să înțelegem noi mărturia toamnei, că moartea și eleganța merg mână-n mână?

Pentru mine, cuvintele care se apropie cel mai mult de un răspuns la aceste întrebări sunt cele ale lui Thomas Merton: „În toate lucrurile vizibile se află... o plenitudine ascunsă."[29] În lumea vizibilă a naturii, un adevăr măreț este ascuns chiar sub ochii noștri: decăderea și frumusețea, întunericul și lumina, moartea și viața nu sunt noțiuni opuse. Ele sunt menținute laolaltă în paradoxul „plenitudinii ascunse".

Într-un paradox, noțiunile opuse nu se neagă una pe alta – ele se leagă coerent într-o unitate misterioasă aflată în inima realității. Și mai profund, ele au nevoie una de alta pentru a funcționa, așa cum corpul meu are nevoie și să inspire, și să expire. Dar într-o cultură care preferă simplitatea gândirii de tip „ori-ori" în fața complexității paradoxului, ne vine greu să menținem noțiunile opuse laolaltă. Noi vrem lumină fără întuneric, prosperitatea primăverii și a verii fără pretențiile toamnei și iernii – iar târgurile faustiene pe care le facem nu reușesc să ne susțină viețile.

Dacă nouă ne este așa teamă de întuneric, încât avem pretenția la lumină tot timpul, se poate ajunge la un singur rezultat – lumina artificială care are o strălucire orbitoare și e lipsită de farmec și, dincolo de hotarele sale, întunericul care devine și mai înspăimântător atunci când vrem să-l ținem la distanță. Despărțite, nici întunericul, nici lumina nu reprezintă mediul potrivit pentru a fi locuit de om. Dar dacă permitem paradoxului întunericului și luminii să existe, atunci cele două vor colabora pentru a aduce plenitudine și sănătate tuturor ființelor.

Toamna îmi reamintește constant că moartea zilnică este în mod necesar precursoarea vieții noi. Dacă încerc să-mi „fac" o viață care sfidează decăderea toamnei, viața pe care o voi obține va fi, în cel mai bun caz, artificială și, de asemenea, cu totul lipsită de culoare. Dar atunci când cedez în fața nesfârșitei interacțiuni a vieții și a morții, a morții și a vieții, viața ce-mi va fi dată va fi reală și plină de culoare, rodnică și deplină.

IARNA

Morțile mărunte ale toamnei sunt blajini precursori ai stării de *rigor mortis* specifice iernii. Umoristul sudist Roy Blount a afirmat că aici, în Upper Midwest, unde

locuiesc şi eu, iarna noi nu avem parte de vreme, ci de pedeapsă divină. El crede că cineva de aici a făcut odată o faptă foarte, foarte rea, iar noi încă plătim preţul pentru acel păcat!

Aici, iarna este un anotimp exigent – şi nu toată lumea apreciază disciplina. Este un anotimp în care victoria morţii pare supremă: puţine fiinţe se mişcă, plantele nu cresc în mod vizibil şi natura ne pare a fi duşmanul nostru. Şi cu toate acestea, rigorile iernii, la fel ca decăderea toamnei, sunt însoţite de daruri uimitoare.

Unul dintre daruri este frumuseţea, diferită de frumuseţea toamnei, dar cumva şi mai minunată: nu sunt sigur dacă altă privelişte sau sunet de pe Pământ este mai rafinat decât coborârea discretă a unui văzduh încărcat de zăpadă. Un alt dar îl reprezintă aducerea aminte a faptului că perioadele de somnolenţă şi de odihnă profundă sunt esenţiale tuturor fiinţelor vii. În ciuda tuturor aparenţelor, firește că natura nu este moartă iarna – ea a coborât în subteran pentru a se reînnoi şi pentru a se pregăti de primăvară. Iarna este un anotimp în care suntem sfătuiţi, şi chiar ne simţim înclinaţi, să procedăm la fel cu noi înşine.

Dar iarna are de oferit pentru mine un dar şi mai mare. Mi-l dă atunci când cerul este senin, soarele

strălucește, copacii sunt goi, iar prima zăpadă n-a sosit încă. Este vorba despre darul clarității depline. Iarna poți merge în pădurea care, cu numai câteva luni înainte, fusese acoperită cu vegetația verii și poți vedea limpede copacii, câte unul sau împreună, și pământul în care-și au rădăcinile.

Tatăl meu a murit acum câțiva ani. Că a fost un om bun e puțin spus, iar lunile ce au urmat după moartea lui au reprezentat pentru mine o iarnă lungă și grea. Dar în mijlocul acelor ghețuri și al pierderii, am căpătat o claritate pe care n-am avut-o atunci când era în viață. Am văzut ceva ce a fost ascuns atunci când abundența iubirii lui mă înconjura – am văzut cum m-am bazat pe el să mă ajute să amortizez loviturile cele mai grele ale vieții. Atunci când el n-a mai putut face asta, primul meu gând a fost : „Acum trebuie să o fac singur." Dar pe măsură ce timpul a trecut, am descoperit un adevăr și mai profund: nu tatăl meu era cel care prelua loviturile, ci o grație mai mare și mai profundă, pe care el mă învățase să mă bazez.

Când tatăl meu era încă în viață, am confundat învățăturile cu profesorul. Profesorul s-a dus acum, dar grația se află încă acolo – iar claritatea mea referitoare la acest lucru a permis învățăturii lui să prindă rădăcini mai adânci în mine. Iarna curăță peisajul, deși în mod brutal,

dându-ne şansa să ne vedem pe noi înşine şi pe ceilalţi cu mai multă claritate, să ne vedem însuşi temeiul fiinţei.

În Upper Midwest, nou-veniţii primesc adesea un sfat clasic în ceea ce priveşte iarna: „Iarna te va înnebuni până vei învăţa să ieşi afară şi s-o înfrunţi." Aici, oamenii cheltuie bani mulţi pe haine groase, pentru a putea ieşi şi a evita starea proastă pe care o resimţi când stai prea mult în casă, cuibărindu-te temător lângă foc, în timpul lunilor de îngheţ. Dacă trăieşti aici de mult timp, înveţi că o plimbare zilnică iarna îţi va întări spiritul, ducându-te cu îndrăzneală chiar în inima anotimpului de care te temi.

Iarna dinăuntrul nostru ia multe forme – eşec, trădare, depresie, moarte. Dar, din experienţa mea, fiecare dintre ele cedează în faţa acestui sfat: „Iarna te va înnebuni până vei învăţa să ieşi afară şi s-o înfrunţi." Până nu ne înfruntăm cu îndrăzneală temerile pe care am vrea cel mai mult să le evităm, aceste temeri ne vor domina viaţa. Dar atunci când ne avântăm direct în mijlocul lor – protejaţi împotriva gerului de veşmântul călduros al prieteniei, disciplinei interioare sau călăuzirii spirituale – putem învăţa ce au ele să ne arate. Apoi descoperim încă o dată că ciclul anotimpurilor este demn de încredere şi dătător de viaţă, chiar şi în cel mai groaznic anotimp dintre toate.

PRIMĂVARA

Devin imediat romantic când vine vorba de primăvară și splendorile ei, dar mai întâi trebuie spus un adevăr dur: înainte ca primăvara să devină frumoasă, e de-a dreptul urâtă, numai noroi și mocirlă. M-am plimbat la începutul primăverii pe câmpuri mocirloase care-ți trag ghetele din picioare, într-o lume atât de umedă și de jalnică, încât te face să-ți dorești întoarcerea gheții. Dar în acea mizerie noroioasă se creează condițiile pentru renaștere.

Îmi place că termenul *humus* – materia vegetală putrezită care hrănește rădăcinile plantelor – are aceeași rădăcină ca și cuvântul *umilin*ță. Este o etimologie binecuvântată. Mă ajută să înțeleg că evenimentele umilitoare ale vieții, evenimentele care îmi aruncă cu „noroi în față" sau cele care „îmi târăsc numele prin noroi" ar putea crea solul fertil din care să crească ceva nou.

Deși primăvara începe încet și cu timiditate, ea crește cu o tenacitate care mă impresionează întotdeauna. Mlădițele cele mai mici și mai fragede se încăpățânează, ieșind din pământul care arăta, cu numai câteva săptămâni în urmă, de parcă din el n-ar mai rodi nimic niciodată. Șofranul și ghioceii nu rămân mult timp înfloriți. Totuși, simpla lor apariție, oricât de scurtă ar fi, reprezintă

mereu o solie de speranță, și de la acele începuturi neînsemnate, speranța crește în progresie geometrică. Zilele devin mai lungi, vânturile devin mai calde, iar lumea înverzește la loc.

În viața mea, pe măsură ce iarna se preschimbă lin în primăvară, nu numai că mi-e greu să suport noroiul, dar mi-e și greu să am încredere în micii soli ai vieții mai vaste care va veni, mi-e greu să sper, până când rezultatul nu este sigur. Primăvara mă învață să caut mai cu atenție mlădițele verzi ale posibilității: bănuiala intuitivă care s-ar putea transforma într-o revelație mai mare, privirea sau atingerea care ar putea topi o relație înghețată, bunătatea unui străin care face lumea să pară iarăși un loc primitor.

Nu e ușor să scriu despre primăvară în toată splendoarea ei. Primăvara târzie este atât de flamboiantă, încât se caricaturizează singură, tocmai de aceea a făcut atât timp apanajul poeților cu mai multă pasiune decât pricepere. Dar poate că acești poeți au dreptate. Poate că trebuie să ne plecăm în fața acestui caracter flamboaiant, pentru a înțelege că viața nu trebuie mereu măsurată și cântărită, așa cum ne îndeamnă iarna să facem, ci trebuie, din când în când, irosită într-o dezlănțuire de culoare și vegetație.

Primăvara târzie este vremea pentru *potlatch** în lumea naturii, un mare cadou de înflorire care depășește orice nevoie și rațiune – înflorire produsă, se pare, doar pentru bucuria pură și nu pentru alt motiv. Darul vieții, care părea că ne-a fost retras în timpul iernii, ne-a fost redat, iar natura, în loc să-l pună la păstrare, ni-l împarte pe tot. Aici se află un alt paradox, cunoscut în toate tradițiile de înțelepciune: dacă primești un dar, îl ții în viață nu agățându-te de el, ci dându-l mai departe.

Bineînțeles că realiștii ne vor spune că risipa pe care o face natura are mereu o funcție practică, și se prea poate să fie așa. Dar de când am citit-o pe Annie Dillard vorbind despre necumpătarea arborilor, am început să-mi pun întrebări. Ea începe cu un exercițiu mental pentru a ne ajuta să înțelegem cât este de prisos, prin modelul său, un arbore obișnuit – dacă te îndoiești, sugerează ea, încearcă să faci un model la scară reală al următorului arbore pe care îl întâlnești. Apoi, provocându-i pe realiști, scrie: „Ești Dumnezeu. Vrei să faci o pădure, ceva care să țină solul la un loc, să absoarbă energie solară și să emită oxigen. N-ar fi mai simplu să așterni un strat subțire de substanțe chimice, o suprafață de mâzgă verde?”[30]

* *Potlatch* – risipire ritualică a bogățiilor în cadrul unui festin, termen provenit de la societățile amerindiene. (n.red.)

De la risipa de semințe a toamnei, la marele cadou al primăverii, natura ne dă o lecție constantă: dacă vrem să ne salvăm viețile, nu putem să ne agățăm de ele, ci trebuie să le risipim cu degajare. Atunci când suntem obsedați de termene limită și productivitate, de eficiența timpului și a mișcării, de relația rațională dintre mijloace și scopuri, de proiectarea unor scopuri rezonabile și de trasarea unei linii drepte ca zborul albinei* către ele, pare greu de crezut că munca noastră va da vreodată roade, greu de crezut că vom cunoaște vreodată în viața noastră primăvara în toată splendoarea ei.

Și de când am început noi să folosim greșit metafora cu zborul albinei? Priviți-le numai pe albine la muncă, primăvara. Ele zboară în toate părțile, cochetând și cu florile, și cu soarta lor. Evident că albinele sunt practice și productive, dar nicio știință nu mă poate convinge că nu-și fac și plăcerea lor.

* *Beeline* – „zborul albinei", dar și idiomatic „cale-ntinsă, scurtătură". (n.red.)

VARA

Unde trăiesc eu, ideea principală a verii o reprezintă abundența. Pădurile se umplu de arbuști, pomii se umplu de fructe, pajiștile de flori sălbatice și ierburi, câmpurile de grâu și porumb, grădinile de dovlecei, iar curțile de buruieni. În contrast cu senzaționalismul primăverii, vara reprezintă o stare constantă de belșug, o abundență verde și chihlimbarie care ne desfată pe mai multe planuri decât știm.

Bineînțeles că natura nu produce totdeauna abundență. Sunt veri când inundațiile sau seceta distrug recolta și amenință viețile și mijloacele de trai ale celor care muncesc câmpurile. Dar, în mod normal, natura ne poartă printr-un ciclu fiabil al deficitului și abundenței, în care vremurile de lipsuri prefigurează o reîntoarcere, în cele din urmă, la câmpurile roditoare.

Acest fenomen al naturii se află în contrast puternic cu firea omului, care pare să privească deficitul permanent ca pe o lege a vieții. Sunt uimit zi de zi cu câtă ușurință cred că un lucru de care am nevoie se găsește greu. Dacă fac întruna provizii, asta se întâmplă din cauză că eu cred că nu am destule ca să mă descurc. Dacă mă lupt cu alții pentru putere, asta se întâmplă din cauză că eu cred

că puterea este finită. Dacă devin gelos în relații, asta se întâmplă din cauză că eu cred că atunci când primești prea multă dragoste, va fi de scurtă durată.

Chiar în scrierea acestui eseu m-am luptat cu ipoteza deficitului. E ușor să te uiți la pagina goală și să-ți pierzi speranța că vei mai avea vreodată o altă idee, o altă imagine, un alt exemplu. E ușor să privești în urmă la ce ai scris și să spui: „Nu e foarte bine, dar ar trebui să păstrez ce-am scris, pentru că nu voi avea vreo idee mai bună." E greu să ai încredere că oceanul posibilităților este nesfârșit, că te poți avânta iar și iar pentru a găsi și mai multe.

Ironia, adesea tragică, este că prin acceptarea ipotezei deficitului, ne creăm chiar deficitul de care ne temem. Dacă fac rezerve de bunuri materiale, alții vor avea prea puține, iar eu nu voi avea niciodată îndeajuns. Dacă mă lupt pentru a urca pe scara puterii, atunci alții vor fi învinși, iar eu nu mă voi simți niciodată în siguranță. Dacă devin gelos pe o persoană iubită, probabil că o voi îndepărta. Dacă mă agăț de cuvintele pe care le-am scris de parcă ar fi ultimele, atunci oceanul posibilităților va seca, cu siguranță. Noi creăm deficitul, acceptându-l temători, ca pe o lege, și întrecându-ne cu ceilalți pentru resurse, de parcă ne-am afla izolați în ultima oază din Sahara.

În lumea oamenilor, abundența nu apare de la sine. Ea este creată atunci când avem înțelepciunea să alegem comunitatea, să ne reunim pentru a celebra și a împărți cămara comună. Indiferent dacă resursa deficitară o reprezintă banii, dragostea, puterea sau cuvintele, legea adevărată a vieții o reprezintă faptul că noi producem mai mult din orice pare rar, având încredere în stocul său și dând-o mai departe. Abundența autentică nu se găsește în rezerve sigure de mâncare, bani, influență sau afecțiune, ci în apartenența la o comunitate, în care putem da aceste bunuri celor care au nevoie de ele – și să le primim de la alții atunci când avem nevoie la rândul nostru.

Țin adeseori cuvântări în colegiile universitare despre importanța comunității în viața academică, una dintre cele mai competitive culturi pe care le știu. Cu o asemenea ocazie, după discursul meu, un bărbat s-a ridicat din public, s-a prezentat ca „emeritul cutare, ocupant al catedrei de biologie" și a început ceea ce credeam eu cu siguranță – dată fiind prezentarea lui cam pompoasă – că va fi o critică. În schimb, el a spus simplu: „Bineînțeles că trebuie să învățăm să trăim în comunitate unul cu celălalt. La urma urmei, asta ne învață și biologia." Biologia, disciplina care a fost condusă în trecut de metafore anxioase precum „supraviețuirea celui mai puternic" și

„natura cu colți și gheare-nsângerate”*, are acum o metaforă nouă – comunitatea. Moartea nu a dispărut, bineînțeles, dar este înțeleasă acum ca o moștenire pentru comunitatea vieții abundente.

Iată un adevăr specific verii: abundența este un fapt specific comunității, creația comună a unei ecologii incredibil de complexe în care fiecare parte funcționează în numele întregului și, pentru asta, este susținută de întreg. Comunitatea nu doar creează abundență – comunitatea *este* abundență. Dacă ne-am însuși această ecuație din lumea naturală, atunci lumea oamenilor ar putea fi transformată.

Vara este anotimpul în care toate biletele la ordin ale toamnei și iernii sunt scadente, iar datoriile sunt plătite în fiecare an cu dobândă compusă. În timpul verii e greu să ne amintim că ne-am îndoit vreodată de procesul natural, că i-am lăsat morții ultimul cuvânt, că ne-am pierdut credința în puterea noii vieți. După cum ne reamintește vara, credința noastră nu e nici pe departe la fel de puternică precum lucrurile în care declarăm că avem credință – un memento al faptului că, cel puțin pentru acest unic anotimp, am putea să încetăm cu intrigile

* Din Alfred Tennyson, *In Memoriam A.H.H.* (n.red.)

tensionate și să ne abandonăm grației trainice și abundente a vieții noastre împreună.

DESPRE AUTOR

Parker J. Palmer este scriitor și profesor, implicându-se totodată activ în probleme de educație, comunitate, leadership, spiritualitate și schimbare socială. Munca lui cuprinde o gamă vastă de instituții – colegii și universități, școli de stat, organizații comunitare, instituții religioase, corporații și fundații. Este membru cu vechime al Asociației Americane pentru Educație Superioară, consilier cu experiență în cadrul Institutului Fetzer și fondator al programului Fetzer de formare a profesorilor de școală generală.

Palmer călătorește mult în țară și străinătate – ținând seminarii, prelegeri și coordonând retrageri spirituale – și a fost numit profesor emerit. Lucrările sale au fost amintite în publicații precum *New York Times*, *Chronicle of Higher Education*, *Change*, *Christian Century*, la emisiunile de știri ale televiziunii CBS și la Vocea

Americii. Fundația Danforth și Institutul Fetzer i-au sprijinit munca prin burse consistente. A câștigat în 1993 premiul național al Consiliului Colegiilor Independente pentru contribuții remarcabile în domeniul educației superioare. În 1998, în cadrul așa-numitului Leardership Project, un studiu ce a inclus 10 000 de cadre diactice, Palmer a fost numit unul dintre cei mai importanți profesori din învățământul superior și formatori de opinie din ultimul deceniu: „A inspirat o generație de profesori și reformatori prin viziunile sale evocând comunitatea, cunoașterea și plenitudinea spirituală."

Datorită scrierilor sale, a fost distins cu mai multe doctorate onorifice, precum și premii pentru realizări remarcabile, printre care Premiul de Excelență acordat de Associated Church Press. A publicat zece poezii, peste o sută de eseuri și câteva cărți de succes, printre care *The Promise of Paradox* (*Promisiunea paradoxului*), *The Company of Strangers* (*Printre străini*), *To Know As We Are Known* (*Să știm după cum suntem știuți*), *The Active Life* (*Viața activă*) și *The Courage to Teach* (*Curajul de a preda*).

Palmer și-a obținut diploma în filozofie și sociologie la Colegiul Carlton, unde a fost ales în frăția Phi Beta Kappa, și a primit o bursă de la Fundația Danforth. Și-a continuat

studiile de sociologie la UCLA, unde și-a obținut masterul și doctoratul cu merite deosebite. Este membru al Societății Religioase a Prietenilor (Quakeri) și trăiește în Madison, Wisconsin.

NOTE

Mulţumiri

1 Parker J. Palmer, *Seeking Vocation in Darkness and Light* (Swannanoa, N.C.: Warren Wilson College, 1999);

2 Parker J. Palmer, "On Minding Your Call—When No One Is Calling," *Weavings,* mai-iun. 1996, pp.15–22;

3 Parker J. Palmer, "All the Way Down: Depression and the Spiritual Journey," *Weavings,* sept.-oct. 1998, pp. 31–41;

4 Parker J. Palmer, *Leading from Within: Reflections on Spirituality and Leadership* (Indianapolis: Indiana Office of Campus Ministry, 1990);

5 Parker J. Palmer, *Seasons* (Kalamazoo, Mich.: Fetzer Institute,n.d.);

Capitolul I

6 William Stafford, "Ask Me," from *The Way It Is: New & Selected Poems* (St. Paul, Minn.: Graywolf Press, 1998), p.56;

7 Mohandas K. Gandhi, *An Autobiography, or the Story of My Experiments with Truth* (Ahmedabad, India: Navajivan Press, 1927);

8 May Sarton, "Now I Become Myself," in *Collected Poems, 1930–1973* (New York: Norton, 1974), p. 156;

9 Martin Buber, *Tales of the Hasidim: The Early Masters* (New York: Schocken Books, 1975), p. 251;

10 Frederick Buechner, *Wishful Thinking: A Seeker's ABC* (San Francisco: HarperSanFrancisco, 1993), p. 119;

11 Phil Cosineau, *The Art of Pilgrimage* (Berkeley: Conari Press, 1998), p. xxiii;

12 Parker J. Palmer, *The Company of Strangers: Christians and the Renewal of America's Public Life* (New York: Crossroads, 1981);

13 Vezi Howard H. Brinton, *The Pendle Hill Idea: A Quaker Experiment in Work, Worship, Study* (Wallingford, Pa.: Pendle Hill,1950), și Eleanor Price Mather, *Pendle Hill: A Quaker Experimentin Education and Community* (Wallingford, Pa.: Pendle Hill, 1980);

14 Rumi, "Forget Your Life," în *The Enlightened Heart,* ed. Stephen Mitchell (New York: HarperCollins, 1989), p. 56;

15 Rosa Parks, *Rosa Parks: My Story* (New York: Dial Books, 1992), p. 116;

Capitolul III

16 Pentru detalii despre desfăşurarea unei comisii de claritate, vezi Rachel Livsey şi Parker J. Palmer, *The Courage to Teach:A Guide for Reflection and Renewal* (San Francisco: Jossey-Bass, 1999), pp. 43–48;

17 May Sarton, "Now I Become Myself," in *Collected Poems, 1930–1973* (New York: Norton, 1974), p. 156;

18 Citat în Elizabeth Watson, *This I Know Experimentally* (Philadelphia: Friends General Conference, 1977), p. 16;

Capitolul IV

19 *Canto I* din *The Inferno of Dante: A New Verse Translation* (New York: Noonday Press, 1994), canto 1:1–7. Pentru ediţia în lb. română: Dante Alighieri, *Divina Comedie (*Ed. Adevărul Holding, 2010, Bucureşti*), Infernul, Cântul I,* p. 7; trad. G. Coşbuc;

20 Vezi, de exemplu, Henri J. M. Nouwen, *The Inner Voice of Love: A Journey Through Anguish to Freedom* (New York: Doubleday, 1996)

21 Vezi, de exemplu, Evanghelia după Ioan, 12*;*

22 Rainer Maria Rilke*,* Rainer Maria Rilke, *Letters to a Young Poet,* (New York: W. W. Norton & Company, 1993), p. 59. Pentru ediţia în lb. română: *Scrisori către un tânăr poet* (Editura Facla, 1977, Bucureşti, trad. Ioan Alexandru);

23 Florida Scott Maxwell, *The Measure of My Days* (New York: Penguin Books, 1983), p. 42;

24 Václav Havel, discurs în fața camerelor reunite ale Congresului SUA.. Din *The Art of the Impossible* by Václav Havel; trans. Paul Wilson et al. (New York: Alfred A. Knopf, Inc., 1997), pp. 17–18;

25 Annie Dillard, *Teaching a Stone to Talk* (New York: Harper- Collins, 1982), pp. 94–95;

26 Vincent Kavaloski și Jane Kavaloski, "Moral Power and the Czech Revolution," *Fellowship,* ian.-feb. 1992, p. 9;

27 Vezi Livsey and Palmer, *The Courage to Teach: A Guide for Reflection and Renewal,* pp. 43–48;

Capitolul VI

28 Rainer Maria Rilke, *Letters to a Young Poet,* trans. M. D. Herter Norton (New York: Norton, 1993), p. 35. Pentru ediția în lb. română: Rainer Maria Rilke*, Scrisori către un tânăr poet* (Editura Facla, 1977, București);

29 Thomas Merton, "Hagia Sophia," în *A Thomas Merton Reader,*
ed. Thomas P. McDonnell (New York: Doubleday, 1989), p. 506;

30 Annie Dillard, *Pilgrim at Tinker Creek* (New York: Harper's Magazine Press, 1974), pp. 129–130.